

DE FAGOT

KWARTAALTIJDSCHRIFT VOOR FAGOTTISTEN

NUMMER 7 | DECEMBER 2011

**CD BRAM DE JONG
GEHOORPROBLEMEN
DE FAGOTTIST EN DE MEDICUS
NOGMAALS: PODIUMANGST**

PHENIX FAGOTTENKWARTET

GEBR. MÖNNIG

handmade in Germany
met een lange traditie sinds 1875

**Met de nieuwe stijl
klaar voor de toekomst.**

214 Topas

214 Diamant

214 Diamant delSOL

Onze partner voor de Mönning fagotten in Nederland is:

Maarten Vonk

Spaarnestraat 43, 3812 HB Amersfoort

☎ 033 46 16334

info@fagot.nl

We zijn er voor de muziek

www.moennig-adler.de

model 214 delSOL "Gebr. Mönning"

model 214 Topas "Gebr. Mönning"

(advertentie)

www.harafagotrieten.com

NIEUWS UIT DE VERENIGING

Aan de leden van Fagotnetwerk
Van het bestuur

In de vergadering van september jongstleden heeft het bestuur enkele besluiten genomen die een verandering van de gang van zaken betekenen ten opzichte van eerdere jaren.

1. De laatste editie van het concours voor amateurfagottisten en fagotstudenten in de vooropleiding is in 2010 geweest. In 2012 zou dus de volgende keer zijn. Echter uit een tweetal feiten is duidelijk geworden dat we het concours een jaar uitstellen.

- 1) het aantal deelnemers blijft beperkt;
- 2) de kosten per deelnemer zijn hoog; het concours doet derhalve een flinke aanslag op de verenigingsfinanciën.

Het concours schuiven we daarom door naar 2013.

2. Het was de gewoonte in het najaar de jaarvergadering van onze vereniging te houden in combinatie met een evenement. We gaan deze vergadering in de eerste maanden van 2012 houden. Het bestuur zal dan voorstellen de statuten te wijzigen voor wat betreft de naam en het boekjaar. Over de naamswijziging hebben we al uitgebreid bericht en effectief gemaakt. Over de aanpassing van het boekjaar (is nu statutair van 1 september tot en met 31 augustus) is al verschillende keren door leden gesuggereerd dit met het kalenderjaar gelijk te trekken. Het bestuur gaat de suggestie nu overnemen.

3. 2012 wordt een jaar vol activiteiten, we hebben het liever over evenementen:

- 1) Dubbelrietdag in Tilburg (Fontys Conseratorium)
- 2) Jeugddag (Fagotnetwerk)
- 3) Samenspelen in Nederland (Fagotnetwerk)
- 4) Samenspelen in Vlaanderen (Vlaamse docenten)
- 5) Dag van de Fagot (Conservatorium van Amsterdam en Fagotnetwerk)

Alles onder voorbehoud.

Westervoort, 1 november 2011

INHOUD

PHENIX	4
IDEE: FAGOT CD	7
GEHOORPROBLEMEN	10
DER MANN MIT DEM FAGOTT	14
FAGOTWEBSITES	16
ANNE D'ANTERROCHES	17
FAGOT OP DE PLANKEN	19
PODIUMANGST	20
DE FAGOTTIST EN DE MEDICUS	22

De Fagot is een uitgave van het Fagotnetwerk en verschijnt vier maal per jaar.

Leden van het Fagotnetwerk ontvangen De Fagot kosteloos. De kosten voor een abonnement op jaargang 2011 bedragen € 20.

Aanmelden voor abonnementen: defagot@fagotnetwerk.org
Informatie over advertenties: defagot@fagotnetwerk.org

Omslagtekening: Liza Phenix Fagottenkwartet
Redactie: Dick Hanemaayer
Vormgeving: Textcetera, Den Haag
Druk en verzending: Control Media bvba, Wildert, België

Overname van teksten en afbeeldingen uit dit blad is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van het Fagotnetwerk
mail: defagot@fagotnetwerk.org

Disclaimer: van materiaal afkomstig van websites is getracht de rechthebbende te achterhalen. In geval dat niet gelukt is, kunnen belanghebbenden zich melden op defagot@fagotnetwerk.org

COLOFON

PHENIX

FAGOTTENKWARTET O.L.V. DIRK NOYEN

Dirk Noyen, eerste fagotsolo van de Munt (Nationale Opera te Brussel) en docent fagot aan het Lemmensinstituut te Leuven, vatte in het voorjaar van 1999 het plan op om samen met drie van zijn oud-leerlingen een fagottenkwartet op te richten.

v.l.n.r.: Dirk Noyen, Koen Coppé, Filip Neyens en Wim Van Volsem

Het ensemble werd 'Phenix' gedoopt en de hoofddoelstelling werd het beter bekend en bemind maken van de veelzijdige fagot bij een breed publiek. De naam van het kwartet 'Phenix' is ontleend aan één van de weinige stukken die ooit speciaal gecomponeerd zijn voor vier fagotten, namelijk 'Le Phenix' van M. Corrette.

Om dit instrument te promoten werden reeds tal van concerten gespeeld, werden tot op heden reeds 5 fagottendagen georganiseerd en werd in het jaar 2000 een eerste CD 'Bassoon 4 All' opgenomen.

Een tweede CD 'Bassoon 4 All' Vol. 2 werd in november 2008 gerealiseerd. Deze CD's bevatten een bloemlezing uit het repertoire van Phenix, meestal licht verteerbare muziek, gaande van originele klassieke werken tot arrangementen van gekende volks-, jazz- en popnummers. Door deze wervelende cocktail van muziekstijlen ontdekt men de homogene klankkleur van dit fagottenkwartet en zijn verschillende timbres: de typische lage 'Grootvaders' – sonoriteit, het komische 'Charlie Chaplin' – mediumregister en de zangerige hoogte. In enkele werken komt de contrafagot het kwartet met zijn diepte vrijken.

We proberen met het fagottenkwartet een artistieke meerwaarde te zijn in het muzieklandschap en hebben sinds het ontstaan de nodige podiumervaring en artistieke uitstraling opgedaan.

Een uitleg over zowel de technische als muzikale aspecten van het instrument en de dialoog die ontstaat tussen publiek en musici op de concerten maken dit geheel aantrekkelijk. 'Phenix' wil het grote publiek iets laten ontdekken of herontdekken, namelijk de fagot (en de contrafagot) door het brengen van de diverse muziekstijlen. Trouwens, iedereen kent de klankkleur van de fagot van tekenfilms en in allerlei komische scènes!

De eerste CD kreeg een uitstekende kritiek in het gerenommeerde tijdschrift van 'The International Double Reed Society' en werd bovendien 'CD van de week' bij de klassieke radiozender Klara.

We hebben getracht zowel op de eerste als op de tweede CD een mengeling van originele muziek en arrangementen te brengen en dit van het klassieke genre tot jazz en populaire muziek. Met onze contrafagotist, Wim van Volsem, hebben we iemand in huis die verschillende composities heeft gearrangeerd voor ons fagottenkwartet.

Bassoon 4 All: Fagottenkwartet Phenix (Koen Coppé, Filip Neyens, Dirk Noyen, and Wim Van Volsem, bassoons) (Dirk Noyen, Betekomsesteenweg 70, B - 3130 Begijnendijk, Belgium, Tel/Fax: 32 16 53 64 42. email: PHENIX@hotmail.com website: www.geocities.com/bassoonquartetphenix/)

This is a very cute and well-performed program by four talented Belgian bassoonists. It is a real "potpourri" of mostly light works for bassoon quartet—mostly arranged for three bassoons and contra, including such "classics" as the *Entrance and Polka of the Bassoon Players*; *I Was a Teenage Bassoon Player*; *Last Tango in Bayreuth*; *March of the Marionettes*; *She Loves You*; *Watermelon Rag*; Alan Rideout's *Pigs* for three bassoons; etc., along with some nice arrangements of two Scott Joplin *Rags*, *Greensleeves*; *Londonderry Air*; etc., as well as some lesser-known works like *Het Loze Vissertje* by J. Blockx; *Reuzentje* by E. De Cloedt; and *Polka Italiana* by G. Martin. My personal favorite of the new arrangements is a *Bossa Nova* based on themes from Beethoven's *Fifth Symphony*, arranged by T. Greaves and W. Van Volsem—very clever! The CD ends with a rousing *Fagottisten-Potpourri* of familiar tunes by W. Van Volsem. This eleven and a half minute arrangement is full of snatches of tunes too numerous to mention—ending quietly with *Auld Lang Syne*. There's a surprise 19th track arrangement of *Happy Birthday Variations* with *God Save the Queen*, *Tannhauser*, *Kleine Nachtmusik*, and some Boogie thrown in for good measure!

It's really a fun disc to hear. The ensemble plays together with a nice, blended sound throughout. I particularly like the velvety sound of the contra below the three bassoons in a number of the arrangements. The recording technique is very realistic and balanced as well. I recommend this CD to all of you as a lot of fun listening—except for a few sentimental tunes, nothing too serious here! (In an accompanying letter, a quartet member says that some copies of the CD can be bought through the Fox Corporation here in the U.S., which might facilitate its distribution in North America.)

Rating: 3 (sentimental) Crows

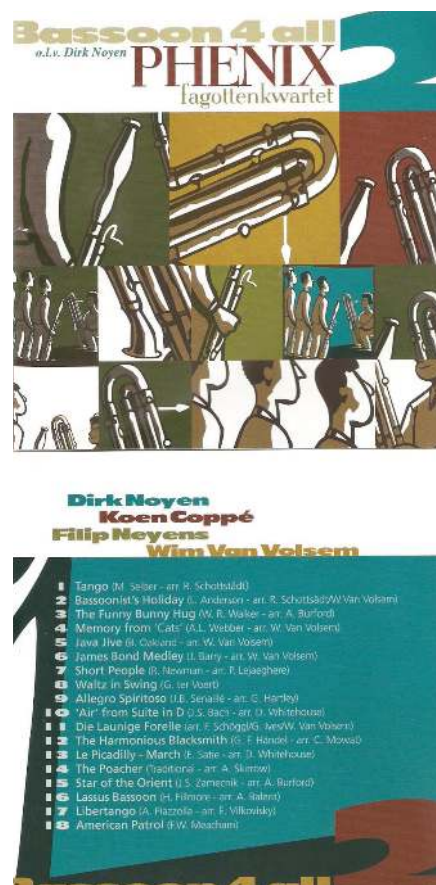
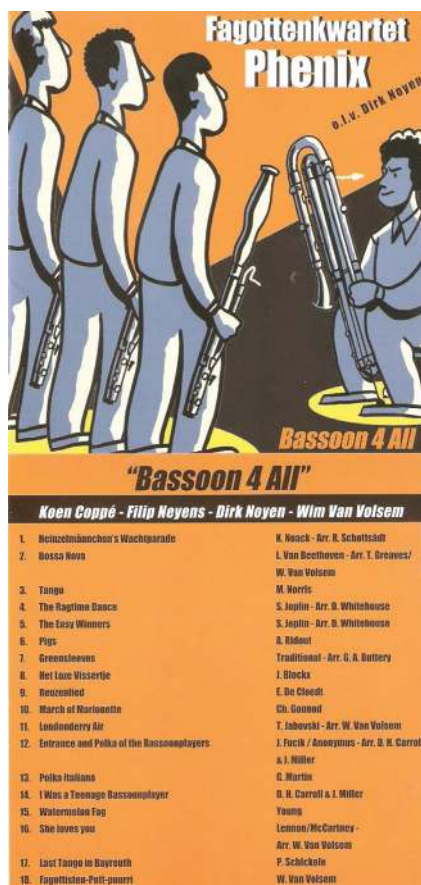
The Double Reed, 2000, 3

Naast deze bewerkingen heeft Wim ook een 'Fagottisten-Potpourri' met gekende klassieke thema's (eerste CD) en een 'James Bond Medley' (tweede CD) samengesteld.

Zoals u kunt zien op de playlist van beide CD's ligt het accent toch duidelijk op populaire en jazzmuziek en minder op het klassieke. Als fagottenkwartet hebben we vooropgesteld om de fagot in een ander daglicht te stellen door het instrument anders te benaderen en naar buiten te brengen op concerten die enigszins verschillen van de 'klassieke wereld' waar dit instrument zijn oorsprong vindt.

FAGOTTENDAGEN

De Fagottendagen die het fagottenkwartet Phenix organiseert, hebben een zeer gericht doel. Het samen musiceren met jonge studenten van de muziekacademies, met de fagottisten uit de muziekverenigingen en met al de andere fagottisten gaande van amateurs tot professionals. Leeftijd speelt geen rol, tijdens elke editie schommelt de leeftijd van 9 jaar tot Een belangrijk punt is de jeugd en jonge fagottist een stimulans te geven om zich verder te ontplooiën. Het feit dat er samen in een fagotchoir wordt gemusiceerd is voor iedere fagottist een unieke gelegenheid om zich uit te leven in een uniek ensemble. Want zeg nu zelf, wat is er leuker dan in een ensemble te spelen met allemaal dezelfde instrumenten. Een groep gaande van 60 tot 85 fagottisten per editie, van de beginnende fagottist tot gevorderden en zelfs professionals, die op één podium samen een concert brengen is voor iedereen een verrijkende ervaring. ►

DE LEDEN VAN HET PHENIX ENSEMBLE ZIJN:

Dirk Noyen

Dirk behaalde zijn Laureaatdiploma's fagot en kamermuziek alsook de hoger diploma's in beide disciplines met grootste onderscheiding aan het Lemmensinstituut te Leuven. In 1985 werd hij winnaar van de Tenuto-wedstrijd in België en trad hij op in het programma 'Jonge Mensen op het Concertpodium' in Nederland. In 1988 werd hij laureaat van het 'Trompconcours' te Eindhoven, Nederland en behaalde de prijs 'Belgisch Werk'. In 1992 vertegenwoordigde hij België op het 'Internationaal Fagot-Festival' in de IJsbreker te Amsterdam en was in de periode 1992-1993 een regelmatige gastmuzikant bij het 'London Philharmonic Orchestra'. Dirk werkte reeds met vooraanstaande dirigenten zoals Klaus Tondstedt, Wolfgang Sawallisch, Christoph von Dohnanyi, Charles Dutoit, Antonio Pappano, Kazushi Ono en trad op als solist met verschillende Belgische en buitenlandse orkesten. Dirk werkte mee aan verschillende CD-opnames in kamermuziekverband en in 1996 maakte hij een solo-CD met het fagotconcerto KV 191 en de Symfonie-concertante van W.A. Mozart. Tevens realiseerde hij een solo-CD met Tars Lootens: 'Where Dirk Noyen meets Tars Lootens', een kruising van de klassieke wereld met de jazzwereld, enig in zijn soort. Momenteel is Dirk fagotsolo en lessenaaraanvoerder bij het orkest van de Muntchouwburg te Brussel – Nationale Opera – en docent fagot aan het

Lemmensinstituut te Leuven. Voorts is hij lid van het blaaskwintet 'The Monnaie Wind Quintet', het blaasoctet van de Munt en van het moderne ensemble Ictus. Dirk speelt een Heckel-Fagot nr. 14.923 / 1

Wim Van Volsem

Deze Brugse fagottist kreeg zijn eerste fagotlessen op 12-jarige leeftijd aan het stedelijk muziekconservatorium te Brugge. Na deze opleiding, die hij afsloot met de regeringsmedaille in de klas van dhr. Bart Snauwaert, studeerde hij verder aan het Lemmensinstituut te Leuven in de klas van dhr. Dirk Noyen voor zijn diploma Laureaat fagot en kamermuziek. In juni 1994 behaalde hij in deze klas eveneens het hoger diploma fagot met onderscheiding. Wim is laureaat van de SWU wedstrijd te Gent en volgde stage-opleiding tot het onderhoud van de fagot bij dhr. Maarten Vonk te Amersfoort, Nederland. Als freelance fagottist en contrafagottist treedt hij regelmatig op met het Muntorkest, het Vlaams Radio Orkest, het Spectra-ensemble en het Symfonieorkest van Vlaanderen in Brugge. Momenteel is Wim als lid verbonden aan het houtkwartet Sirius en is leraar fagot, samenspel en instrumentaal ensemble aan het stedelijk muziekconservatorium te Brugge en aan de academie voor muziek, woord en dans 'DE KUNSTBRUG' te Gentbrugge.

Koen Coppé

Deze West-Vlaamse fagottist startte zijn fagotstudies op 14-jarige leeftijd aan de muziekacademie van Izegem in de klas van dhr. Bart Snauwaert. Nadien zette hij zijn muziekstudies verder aan het Lemmensinstituut te Leuven in de klas van dhr. Dirk Noyen waar hij het diploma 'Meester in de Muziek' optie fagot en kamermuziek behaalde met grote onderscheiding. Daarnaast behaalde hij eveneens de diploma's uitvoerend en docerend musicus aan het conservatorium te Maastricht, Nederland bij dhr. Dirk Noyen. Momenteel is Koen aanvoerder fagot bij het symfonieorkest Vlaanderen in Brugge en verleent zijn medewerking aan diverse ensembles zoals het Collegium Instrumentale Brugense en het Emanon-ensemble. In kamermuziekverband werkte hij mee aan verschillende CD-opnames. Als fagotleraar is Koen verbonden aan de muziekacademies van Roeselare, Tielt, Waregem en Menen.

Filip Neyens

Filip kreeg zijn eerste fagotlessen van dhr. Raymond Melis aan de muziekacademie van Geel. In 1994 zette hij zijn fagotstudies verder aan het Lemmensinstituut te Leuven bij dhr. Dirk Noyen en werd hij Laureaat van de 'Nationale Wedstrijd voor Muziek, Woord en Dans' van het Gemeentekrediet en behaalde een eerste prijs met grootste onderscheiding op het 'Internationale Jeugdsolistentornooi' te Purmerend, Nederland. In 1998 behaalde hij zowel de diploma's 'Meester in de Muziek' optie fagot en kamermuziek als het diploma specialisatie voor fagot. Tevens behaalde Filip ook de diploma's uitvoerend en docerend musicus aan het conservatorium te Maastricht, Nederland bij dhr. Dirk Noyen. Momenteel is Filip solist fagot en contrafagotsolo aan het Nationaal orkest van België en is lid van het Emanon-ensemble en het Soffio-Quintet.

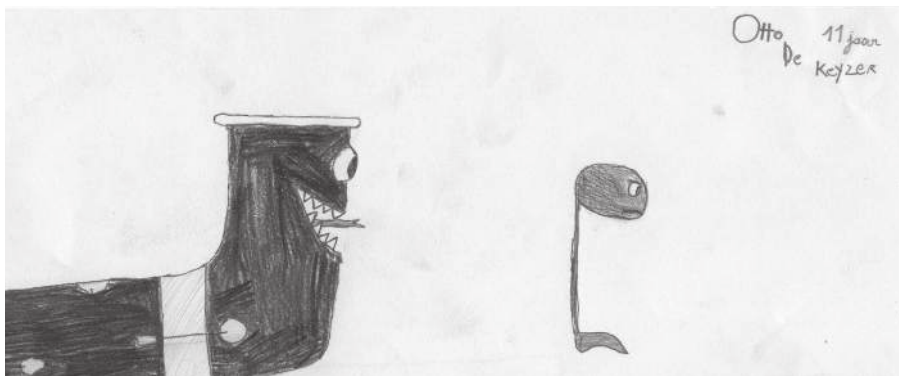
De fagottendag wordt traditioneel afgesloten met een concert door het Phenix-Fagottenkwartet en vervolgens door het fagotchoir.

De fagottendag biedt een mogelijkheid om andere fagottisten te ontmoeten, ideeën uit te wisselen, allerhande fagotten en benodigdheden uit te proberen en eventueel aan te schaffen, masterclasses, rietworkshops en fagotonderhoud te volgen. Kortom, het is een gelegenheid waar de fagottist op één plaats alles terugvindt dat te maken heeft met de fagot. Exposanten uit België, Nederland en Duitsland (zoals Fagotatelier Maarten Vonk, Lemca, Hara Rieten, Papageno en fagotbouwers zoals B. Moosmann, G. Püchner, R. Walter, S. Leitzinger en P. Wolf) zijn steeds present. Een tekenwedstrijd met de fagot als onderwerp, maakt ook deel uit van deze fagottendagen en er wordt per leeftijd telkens een prijs uitgereikt voor de beste tekening.

De volgende Fagottendag gaat door op zondag 18 november 2012 in het Lemmensinstituut, Herestraat 53, 3000 Leuven, België. Geïnteresseerden kunnen naam en adres doormailen naar dirk.noyen@skynet.be en worden dan automatisch op de hoogte gehouden.

Als je het Phenix Fagottenkwartet live wilt horen, kun je volgende data alvast noteren:

- Woensdag 11 januari 2012, 20u
Herberg De Zwaan, Remi Lensplein 2
2350 Vosselaar België
- Zondag 1 april 2012, 11u – 12u
Aperitiefconcert
(met gratis aperitief na het concert)
Raadzaal Stadhuis, Grote Markt 1
2300 Turnhout België
Info: www.musicameridiana.be
- Zondag 15 april 2012, 11u – 12u
Kasteelconcert in Meulebeke bij Tielt
België

Contactgegevens Phenix Fagottenkwartet
Dirk Noyen
Betekomsesteenweg 70
3130 Begijnendijk België
Tel. +32(0)476/ 39.12.03
dirk.noyen@skynet.be
www.phenixfagottenkwartet.be

Op de website van het Fagotnetwerk (www.fagotnetwerk.org) zijn twee geluidsfragmenten van het Phenix fagottenkwartet te horen:
Track 2= Bassoonist's Holiday (L. Anderson arr. R. Schottsädt / W. van Volsem)
Track 17= Libertango (A. Piazzolla arr. E. Vikovsky)

IDEE: FAGOT-CD

Toen het tweede fagotconcours in 2008 achter de rug was, zei mijn docent Jozsef Auer tegen me: "Ik heb een nieuwe doelstelling bedacht: jij gaat een cd maken." Of ik er even over kon denken. Ik had al gauw opgeteld dat dat zo'n € 5.000,- zou gaan kosten, met maar de vraag of ik er door mogelijke verkoop ooit iets van zou terugzien. Bovendien wist ik niet wat er allemaal bij zou komen kijken.

Sponsors heb ik niet, dus moet dat uit de eigen beurs en laat die nu helemaal geen ruimte hiervoor bieden.

In gesprekken met familie werd al wel duidelijk dat dit bedrag rentevrij geleend zou kunnen worden. Dat probleem leek dus overwonnen. Nu nog de vraag: "Wat komt er allemaal bij kijken?" Tijdens de daaropvolgende jaarvergadering van Fagotclub Nederland heb ik de aanwezigen gevraagd wat de stappen zijn om een cd te produceren. Al gauw bleek dat de benodigde info hiertoe niet precies beschikbaar was. Wel kreeg ik enkele tips over tot wie ik me zou kunnen wenden als het over geluidstechniek gaat. Kortom: zelf uitzoeken en zelf zorgen voor middelen. Misschien dat dit verslagje iemand anders met dezelfde plannen tot nut kan dienen.

Na er wat dagen over nagedacht te hebben, vertelde ik Jozsef dat ik het ging doen. Omdat ik het stuk net op les in studie had, wilde ik in ieder geval Divertimento voor fagot en strijkkwintet van Jean Francaix gaan opnemen: dat leek me een echte uitdaging. Daartoe waren strijkers nodig. Tijdens een invalbeurt kwam ik in contact met goede amateur-strijkers en zij voelden er wel voor: ik heb meteen de muziek verstrekt en hen gevraagd mij te benaderen als het tijd was om te repeteren. Omdat ik

het tweede fagotconcours gewonnen had, leek het me ook leuk om Sparkle Extra (het verplichte werk van die editie) toe te voegen (zeker toen ik had geïnformeerd en bleek dat dat nog nooit opgenomen was). Verder leek het me leuk om de overige stukken met piano te doen. Ik koos er ook voor om de sonate voor fagot en piano van Hindemith op de lijst te zetten: dat speelt iedereen wel en dan lijkt het me leuk om te vergelijken met hoe ik het dan doe. Jozsef stuurde me even later "Concertino voor fagot en piano" van Marcel Bitsch toe: dat zou ik ook maar op het programma moeten zetten. Daarna heb ik lang getwijfeld over de rest, om de speellijst te kunnen completeren. Uiteindelijk koos ik voor sonate opus 71 voor fagot en piano van Charles Koechlin. Volgens mij had ik zo een programma dat qua duur aan het matje was en zou kunnen zorgen voor een afwisselende, spannende en (wat Sparkle betreft) unieke cd. Zo'n anderhalf jaar voor de opname leek me dit alles haalbaar en wist ik dat ik er heel hard voor zou moeten werken. Ik diende de stukken in bij de pianist waarmee ik vaker speelde.

Tja, en dan is de vraag: "Waar, hoe en met welke firma ga ik dat allemaal doen?" Want: het repertoire was gekozen en de medewerkers waren benaderd, dus moest er gepland gaan worden. Mijn oudste dochter had in de

klas gezeten bij een zoon van Jared Sacks. Van toen wist ik nog dat hij aan geluidstechniek deed. Bij nader onderzoek bleek Jared de eigenaar te zijn van het label Channel Classics. Ik belde hem over de plannen en tot mijn aangename verrassing vond hij het leuk om mijn cd te produceren. Hij zou me ook de weg wijzen in de te ondernemen stappen. Ik moest op zoek naar twee aansluitende data om de cd op te nemen. Ik besloot dat de eerste opnamedag voor de stukken met piano zou zijn en de tweede dag voor het stuk met strijkkwintet en het solo-werk. Jared neemt altijd op in de Rabobankzaal van het Philips Muziekcentrum te Eindhoven. De eerste dag zou de vleugel gehuurd moeten worden en deze zou bijgestemd moeten worden wanneer daartoe aanleiding zou zijn.

Ondertussen duurde het maar voor ik iets van de medewerkers hoorde. Geen bericht is kennelijk slecht bericht. De pianist kwam er uit zichzelf mee: gezien de stukken en de te plegen studietijd gaf hij de opdracht terug. De contactpersoon van de strijkers gaf ook door dat om uiteenlopende redenen toch niet meegewerkt kon worden. Kortom: de eerste tegenslag en ik moest hard op zoek naar andere medewerkers: ik had al wel door dat zij professionele musici moesten zijn. Omdat ik niemand kende, nam ik me ►

OPROEP VRIJWILLIGERS JEUGDDAG 2012

Op zondag 29 januari 2012 wordt de volgende jeugddag gehouden. Het programma bestaat uit samenspelen, rietencursus en knutselen en wordt afgesloten met voorspelen. Voor het begeleiden van de groepen kinderen zoeken we nog vrijwilligers. Het liefst willen we elke groep kinderen bij het samenspelen door een docent en door een andere fagottist laten begeleiden.

Heb je zin om mee te helpen met een groep kinderen begeleiden, mee te spelen, helpen bij het knutselen / rietenmaken of lijkt het je leuk om in het algemeen mee te helpen aan een leuke dag voor jeugdige fagottisten? Meld je aan bij Heleen via: evenementen@fagotnetwerk.nl

voor om heel veel concerten te bezoeken en besloot ik mensen aan te spreken waarvan ik dacht dat ze zouden kunnen en willen meewerken. Mijn vrouw zingt in een koor en dat koor wordt regelmatig op de vleugel begeleid door Olga Malkina. Tijdens een regionaal concert werkte een groep strijkers mee o.l.v. Hans Rijkmans. Beide musici zijn door mij aangesproken over het idee en wilden meewerken. Het was me meteen duidelijk dat het aanvankelijk vastgestelde budget niet toereikend zou zijn. Hoe dan ook: de opnames zouden op 1 en 2 november 2010 plaatsvinden: dat was passend voor Jared, de locatie en de medewerkers.

Uiteraard moesten er vooraf ook repetities plaatsvinden. Wat de strijkers betreft was de locatie op de woonboot van Hans in Amsterdam. Op weg ernaar toe be kroop mij toch wel enige twijfel: zou deze amateur niet te licht bevonden worden tussen de profs? Ik vond het eigenlijk heel spannend. Dat zelfde gevoel kreeg ik op weg naar de eerste piano-repetitie met Olga. Tot mijn

grote opluchting werd mij na de eerste repetitie in ieder geval niet verteld dat het mij in de bol geslagen was.

Dan was het de dag van de opname. Op 1 en 2 november waren het voor mij gewone werkdagen en daarvoor moest ik vrijaf vragen. Mijn werkgever heeft dat toegestaan. Voor de voorbereiding was het echter niet optimaal: vooraf moest veel voorbereidend werk gedaan worden dat in dat weekend eveneens vooraf klaar moest zijn. Ik zou Olga ophalen. Olga had behoefte aan een tourneur de pages en dus zou ik die betreffende leerling van haar ook ophalen. Gedrieën arriveerden wij in Eindhoven. Daar ging ik door de artiesten-ingang. Ik zag een bordje met "Stille opnames". Op de monitor zag ik een leeg podium met daarop de vleugel. Daar gaat het dus gebeuren. Jared was al aanwezig en we kregen instructies van hoe het allemaal werkte. Na twee tikken is het spelen geblazen totdat we zelf stopten of moesten stoppen. Omdat Koechlin de grootste aanslag op het embouchure was,

hetKontak

* Bram de Jong: van kinds af aan al bezig met muziek en heeft nu zijn eerste cd gemaakt.

Henk Looij

Over durven, dromen en doorzetten

LEERDAM • Hij kwam bij toeval in aanraking met de fagot, maar het werd een liefde voor het leven. Leerdammer Bram de Jong presenteert zaterdag 15 oktober zijn eerste cd.

"Wat een plezier om naar te luisteren. Bram de Jong is echt een uitzondering onder de amateurfagottisten. Hij vertelt een verhaal, geeft de muziek richting en uitdrukking", zegt Kees Olthuis, voormalig fagottist van het Koninklijk Concertgebouw Orkest, over de cd. Een reactie die Bram de Jong goed doet. De docent bij het Heerenlanden College is al zijn leven lang bezig met muziek en speelt sinds 1991 fagot. Hij schopte het in 2006 en 2008 tot winnaar van het Nederlandse fagotconcours voor amateurs. Zijn docent Jozsef Auer bedacht vervolgens een nieuw doel: een cd maken. Na even nadenken besloot De Jong die uitdaging aan te gaan. "Het is geweldig dat kenners de cd goed vinden. Ik ben echt trots op het eindresultaat." Zeker als je weet dat deze cd er bijna niet was gekomen. De Jong had namelijk met stukken als 'Divertimento voor fagot en strijkkwintet' van Jean Françaix en 'Concertino voor fagot en piano' van Marcel Bitsch niet het minste repertoire gekozen. De pianist en vijf strijkers haakten af vanwege de grote studietijd van de pittige stukken. Nieuwe musici werden gevonden en samen betraden ze november vorig jaar de Rabobank-zaal van het Frits Philips Muziekcentrum te Eindhoven voor de opnames. "Het vergt veel van iemand om alle stukken in slechts twee dagen tijd op te nemen. Het had niet veel gescheeld of het cd-project was mislukt vanwege totale uitputting. Met name door extra inspanningen van Olga en Bas van Egmond is het project toch geslaagd", vertelt De Jong. De cd wordt zaterdag 15 oktober officieel gepresenteerd tijdens een concert ter ere van het 60-jarige jubileum van Visscher Autobedrijven, dat de totstandkoming van de cd heeft gesteund. De Jong speelt drie werken van de cd en ook andere medewerkers aan de cd tonen hun kunnen. Het gezelschap wordt aangevuld met organist Nico Blom en sopraan Paulien van der Werff. Het concert in de Grote Kerk te Leerdam is uitsluitend toegankelijk voor relaties van Visscher Peugeot & Citroën. Klanten en andere relaties die dit concert willen bijwonen, kunnen zich aanmelden via info@visscher.nl. Wie deze avond niet kan bezoeken maar De Jong toch wil horen spelen, kan zaterdag 8 oktober naar het concert van het Leerdams Kamerkoor in de Lutherse Kerk te Leerdam komen. Dan speelt De Jong twee solo-intermezzo's. Ook treedt hij vrijdag 21 oktober op met concertpianiste Olga Malkina in de Exoduserk te Gorinchem. Bij al deze concerten wordt de cd verkocht. Meer informatie of een cd bestellen: bram.de.jong@planet.nl.

geplaatst op 2011-10-03 | 16:40

promotie **CONCERT** fagot CD

concertisten
Gordon Jacob
Charles Camille Saint-Saëns
Gabriel Pierné
Alexandre Tansman
het werken van de CD

Bram de Jong
Olga Malkina

fagot
piano

vrijdag 21 oktober 2011
Exoduserk Gorinchem

af 19.00 uur
aanvang 20.15 uur

toegang: € 15,- (is inclusief CD)
gratis voor wie de CD reeds heeft en bij de toegang kon worden
CD kosteloos uitlenen - bram.de.jong@planet.nl

Bram de Jong

Olga Malkina

tussen **tafel** **laken**

promotie **Concert fagot CD**

en **servet**

besloten we daarmee te beginnen. Meteen vol de eerste keer, maar dat was alleen maar een sound-check. Het eerste kruit was verschoten. Jared was heel streng en hoorde van alles en nog wat. Stukken moesten over. Daar waar het bij mij goed ging, kon de pianiste soms niet tevreden zijn en dan moest het toch weer over. Na uren gaf Jared het teken dat het genoeg moest zijn. Na een pauze werd Hindemith opgenomen. Het Philips Muziekcentrum had te kampen met bouwwerkzaamheden. Werkgeluiden dreunden door. Eén telefoontje van Jared was al genoeg: verder niets meer gehoord. Uiteindelijk werd Hindemith ook opgenomen. Ik voelde me erg gespannen om voor een microfoon te spelen terwijl ik niet wist wat daarna weer de bevindingen zouden zijn. Je kunt beter voor een zaal met mensen spelen.

Ondertussen was het ver over halverwege de middag en toen moest Bitsch nog opgenomen worden. De vermoeidheid sloeg toe. Na verschillende pogingen om dit stuk op te nemen, waren er nog steeds stukken die nog niet goed waren. Dat moest opnieuw, maar ik kon eigenlijk de vingers niet meer controleren: na zeven uur spelen was ik eigenlijk uitgeput. Hier leek het hele project te mislukken, want het zou vandaag niet meer kunnen en morgen zouden de strijkers komen.

Gelukkig zouden Olga en Bas van Egmond (tourneur de Pages) besluiten om de volgende dag nog een uur terug te komen. Onderweg naar huis werd moed ingesproken. Ik heb slecht geslapen. De tweede dag konden we nog een uur aan Bitsch werken en een stuk van Koechlin overdoen. Daarna waren de strijkers aan de beurt. Aan het begin van de middag stond Francaix erop. Ook nu vond ik zelf dat het niet zo goed ging als ik kon: ik had de volledige controle nog niet terug. Tenslotte is Sparkle opgenomen.

Na afloop trof ik nog wat strijkers aan in het café. Jared zou me wel bellen als de editing gereed was. Na enkele maanden kreeg ik de eerste mix toegestuurd. Nu het weer wat langer geleden was dat ik de nummers opgenomen had, viel de eerste montage me eigenlijk alles mee. Ik had er geen hoge verwachtingen meer van, direct na de opname. In dit stadium zou ik contact opnemen met de artistieke afdeling van Channel Classics voor het booklet, de inlay en het label. Daarvoor had men foto's nodig. Die had ik niet. Een collega van mij is beroepsfotograaf en heeft mij een dag meegenomen voor een fotoshoot. Hij heeft uiteindelijk voor de plaatjes gezorgd en tevens beschik ik nu over honderden foto's over mijn liefhebberij. Op dat moment moest ook de titel voor de cd bedacht worden. Ik koos voor "Tussen tafellaken en servet". Dat slaat op het repertoire en op de positie die ik mezelf toedicht in de fagotwereld. Na overleg met de medewerkers ben ik wat later nog een dag bij Jared geweest om de montage af te maken. Daarna is de volgorde van de nummers bepaald. Nu kon de glasplaat gemaakt worden en de fabriek opdracht krijgen tot productie. Er worden 500 cd's geleverd, met een mogelijkheid tot nabestelling van nog eens 500 exemplaren. Ook de auteursrechten moeten nog voldaan worden.

In maart 2011 staat Jared opeens voor de deur met 500 cd's: per stuk in plastic verpakt. Op dat moment breng ik de cd onder de aandacht van familie, vrienden, kennissen en collega's. Op zo'n manier raakte ik 126 cd's kwijt (108 verkocht en 18 weggevers aan medewerkers e.d.). Tot mijn aangename verbazing ontving ik al heel positieve reacties op de cd.

Nu moest gewerkt worden aan presentatieconcerten.

Dit wordt een drieluik in 2011: twee solo-intermezzo's op 8 oktober op verzoek van het Leerdam Kamerkoor en een concert op 15 oktober i.v.m. het 60-jarig bestaan van Garage Visscher regio Rivierenland (die alle kosten ervan op zich nam). Ondanks alle publiciteit en pr-werk dat dat met zich meebracht (posters, flyers, programmaboekjes, gesprekken, enz.) en de druk bezochte concerten, leverde dat de verkoop van slechts 1 cd op. Op 21 oktober komt het echte, eigen presentatieconcert: dan is de cd (overigens: € 15,-) het toegangsbewijs. Hopen dat daar veel mensen op af komen... aan de voorbereding kan het niet liggen...

Misschien maakt deze bijdrage bij de lezer ook het enthousiasme los om aan een cd-project te beginnen. Wie dat ook gaat doen, kan op mij rekenen als klant, al was het alleen al om het project te steunen. Wees wel gewaarschuwd, want: inclusief alle presentatieconcerten heeft het hele project mij € 11.000,- gekost (iets meer dan de berg van € 5.000,- waar ik in eerste instantie al tegenop zag). Eenmaal onderweg, kan de trein niet meer stoppen en wie A zegt, moet B doen. Maar: hoe je het ook wendt of keert: je hebt wel een cd. Ik hoop dat de lezer geïnteresseerd raakt door het lezen van dit artikel en een cd wil afnemen. Hoe je het ook bekijkt: het is een collectors item. Je haalt er geen Azzolini, Nunez of wie dan ook mee in huis, maar het is een interessante bijdrage aan de collectie die de wereld al heeft voortgebracht. Voor € 15,- exclusief verzendkosten wordt iemand eigenaar van een exemplaar, zolang de voorraad strekt en desnoods bestel ik er 500 bij. Info: bram.de.jong@planet.nl.

Zo ... en nu nog een stukje schrijven voor De Fagot ...

JEUGDDAG 2012

Op zondag 29 januari 2012 is er weer een Jeugddag. Op deze dag kunnen kinderen die fagot spelen elkaar leren kennen en met elkaar muziek maken. Ook kun je leren hoe je zelf een riet moet maken. De dag zal worden afgesloten met een groot fagotensemble en voorspelen.

Kortweg:

- Zondag 29-1-2012
- Voor 7 tot 16-jarigen van beginners t/m B-niveau

- Beoogde locatie: Muziekschool Wageningen
 - Inschrijven via: evenementen@fagotnetwerk.nl en vermeld bij de inschrijving: naam, leeftijd, niveau, soort fagot (fagottino in C, F of G, normale fagot)
 - Kosten: 10 euro
- Zie voor meer informatie: www.fagotnetwerk.nl

Gehoorproblemen bij musici – EN BIJ DE FAGOTTIST?

Jan de Laat

Bij 75% van alle beroepsmusici komen gehoorproblemen voor (ref. Kähäri^{1,2}). Gehoorklachten kunnen zijn: gehoorverlies, tinnitus (oorsuizen), hyperacusis (overgevoeligheid voor geluid), diplacusis (waarneming van verschillende toonhoogtes links/rechts) en distortie (vervorming in de waarneming van geluid). Het lijkt erop dat de geluidsniveaus waaraan we in de muziek blootgesteld worden de afgelopen decennia langzamerhand gestegen zijn en daarmee ook de omvang van de problematiek, die zelfs leidt tot arbeidsongeschiktheid.

In Nederland worden deze klachten geleidelijk aan onderkend. Enkele jaren geleden is er een convenant gesloten tussen overheid, werkgevers (orkestdirecties) en werknemers (musici) over de aanpak ervan bij symfonie orkesten. Hierin is plaats zijn voor voorlichting (reeds op jonge leeftijd, bijvoorbeeld op muziekscholen en conservatoria), preventie, protectie (niet alleen gehoorbeschermingsmiddelen) en revalidatie (indien mogelijk).

OVERZICHT VAN GEHOORPROBLEMEN BIJ MUSICI

Begin jaren 2000 heeft Kähäri^{1,2} in een tweetal artikelen de gehoorproblematiek van musici in kaart gebracht, zowel bij klassieke muziek musici, als bij jazz- en rock musici. In dat onderzoek komt naar voren dat 74% van alle musici klachten heeft over het gehoor. Die klachten zijn gehoorverlies (zoals opgetekend in het audiogram), tinnitus (oorsuizen), hyperacusis (overgevoeligheid voor geluid), distortie (vervorming van het waargenomen geluid) en diplacusis (verschillende toonhoogte waarneming links en rechts van één geluidsbron). In tabel 1 zijn enkele resultaten uit haar onderzoek

samengevat.

Tabel 1: Gehoorproblemen bij musici volgens Kähäri.^{1,2}

N = 139	Vrouwen N = 43	Mannen N = 96	Totaal N = 139
Normaal gehoor	33 %	23 %	26 %
Gehoorverlies	16 %	52 %	41 %
Tinnitus	40 %	45 %	43 %
Hyperacusis	56 %	31 %	39 %
Distortie	14 %	19 %	17 %
Diplacusis	0 %	4 %	3 %

Uit de resultaten die in tabel 1 zijn weergegeven valt op te maken dat er vaak sprake is van een combinatie van klachten over het gehoor. Het is vaak niet één probleem, maar meer problemen tegelijk. Het is zeker niet alleen gehoorverlies, maar ook vaak tinnitus en hyperacusis.

In figuur 1 zijn drie audiogrammen weergegeven die passen bij respectievelijk een normaal gehoor (links), lawaaislechthorendheid (midden) en ouderdomsslechthorendheid (rechts). Bij lawaaislechthorendheid gaat het vaak om een niet al te groot gehoorverlies, en in een beperkt frequentiegebied, waardoor de selectiviteit waarmee het oor toonhoogtes en tijdsintervallen waar kan nemen, kan onderscheiden en kan differentiëren, aangetast kan zijn. Dit is met name funest voor musici.

In figuur 2 is het oor schematisch weergegeven, met daarnaast twee foto's van normale en van beschadigde buitenste haarcellen in het binnenoor. In figuur 3 opnieuw beschadigde cellen.

In figuur 4 is schematisch een doorsnede door het belangrijkste deel van het binnenoor (de cochlea) weergegeven, het orgaan van Corti, met daarin de buitenste en binnenste haarcellen, die zorgen voor de overdracht van mechanische energie afkomstig van de binnenkomende geluidstrillingen naar elektrische energie op de gehoorzenuw door middel van een chemische potentiaalverandering in de cel.

In figuur 5 is schematisch het gehoorveld weergegeven als functie van de frequentie (toonhoogte) van het geluid (x-as) en het geluidsdrukniveau (y-as), met daarin de uiterste gevoeligheidscurve (gehoordrempel in stilte) van het normale menselijk gehoororgaan, het spraakgebied, het muziekgebied, de pijndrempel en de lijn die de grens aangeeft waarboven geluid (lawaai) schadelijk is voor het gehoor.

In figuur 6 zijn voorbeelden weergegeven van geluidsbronnen, waaronder lawaaimakers zoals verkeersgeluiden, met daarbij vermeld de gemiddeld geproduceerde geluidsdruk niveaus.

Een groot aantal onderzoekers heeft de afgelopen decennia gegevens gepubliceerd over de limiet van de blootstellingsduur aan geluid en het geluidsdrukniveau waarboven gehoorschade optreedt. De wet lawaaihinder maakt hier gebruik van: de werkgever moet gehoorbescherming aan de werknemer aanbieden als het lawaainiveau op de arbeidsplaats gedurende een 8-urige werkdag meer dan 80 dB(A) bedraagt. Als de blootstellingsduur halveert mag het lawaainiveau 3 dB meer bedragen, dus bij 4 uur 83 dB(A) en bij 2 uur 86 dB(A). Dat geldt voor frequente (dagelijkse) lawaai blootstelling.

Schematisch is dat weergegeven in figuur 7.

In bovengeschetste relatie tussen blootstellingsduur, geluidsdrukniveau en gehoorschade komt niet tot uiting dat de invloed van kortduurende pieken in de geluidsproductie extra groot is, m.a.w. die pieken zijn schadelijker dan op grond van de theorie verwacht kan worden.

Zoals in figuur 1 al te zien is, begint gehoorschade door lawaai in de hoge tonen. Dit heeft te maken met de "tonotopie": hoge tonen activeren de haarcellen in het voorste gedeelte en lage tonen in het achterste deel van het slakkenhuis. Daarvandaan transporteren ►

Fig. 1: voorbeeld audiometrie: v.l.n.r. normaal gehoor, lawaai-slechthorendheid, ouderdomsslechthorendheid.

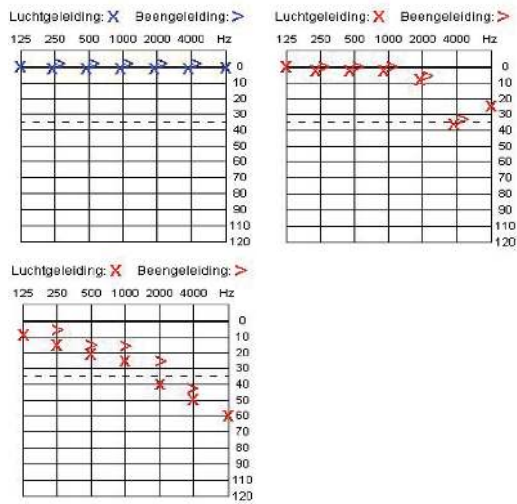

Fig. 2: Links is schematisch het oor weergegeven, met achtereenvolgens de oorschelp, het oorkanaal, het trommelflies, het middenoor (met hamer, aambeeld en stijgbeugel) en het binnenoor, met daaronder een doorsnede door het binnenoor (slakkenhuis). Op de bovenste foto rechts zijn normale buitenste haarcellen in de cochlea te zien, en op de foto daaronder haarcellen die door lawaai aangetast zijn. Bron van beide foto's: dr. J.O. Pickles, University of Queensland, Brisbane, Australia, 2002.

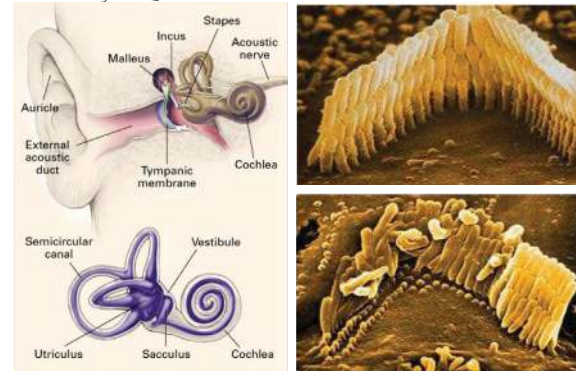

Fig. 3: Een microscopische opname van een klein stukje binnenoor met één rij binnenste haarcellen (IHC) en drie rijen buitenste haarcellen (1, 2, 3). In het midden zijn de cellen beschadigd vanwege 2 dagen blootstelling aan geluid van 86 dB(A). Bron: <http://oto2.wustl.edu/bbears/noise.htm>.

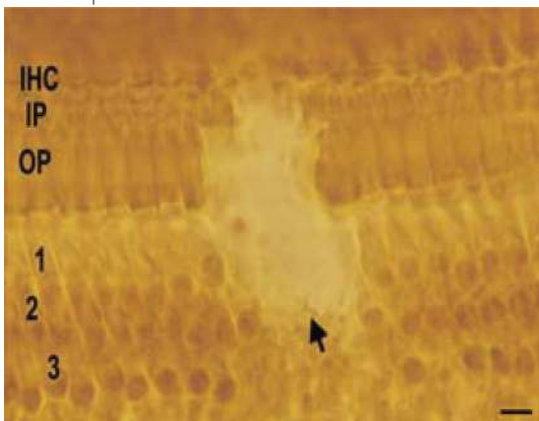
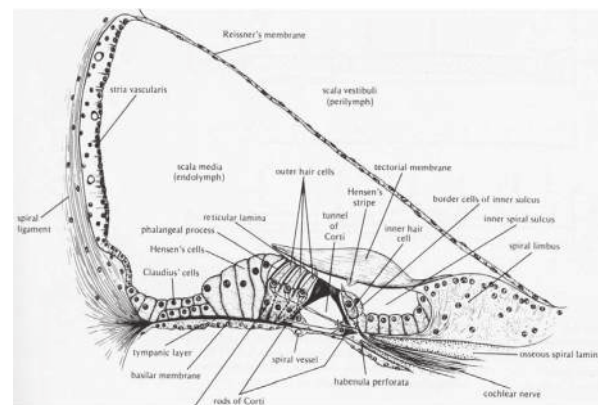

Fig. 4: Schematische doorsnede door de cochlea: het orgaan van corti met binnenste en buitenste haarcellen.

Figuur 5: Gehoordrempel, pijndrempel, spraakgebied, muziekgebied en beschadigingslimiet als functie van frequentie (toonhoogte) en geluidrukniveau van het (muziek)geluid.

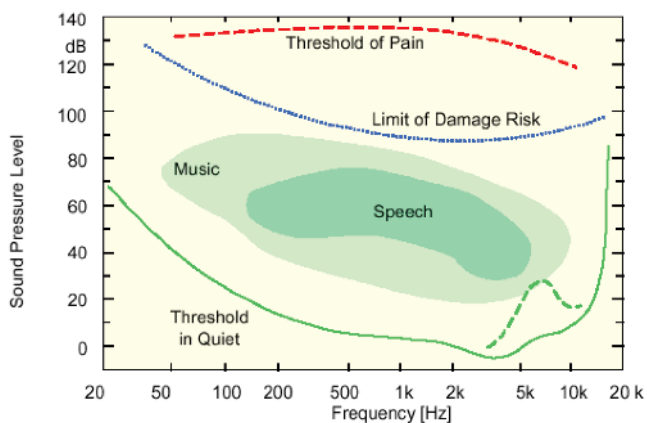
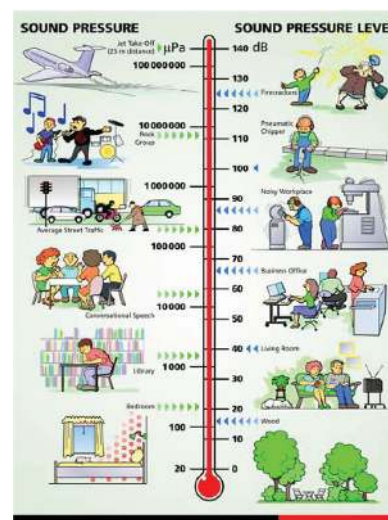

Fig. 6: voorbeelden van geluidsbronnen met daarbij vermeld de gemiddeld geproduceerde geluidrukniveaus.

zenuwen actiepotentialen naar door de toonhoogte bepaalde gedeeltes in de auditieve hersenschors waar de waarneming van geluid plaatsvindt. Deze tonotopie komt tot uiting in figuur 8.

Op hoge leeftijd hoort bijna iedereen minder goed dan op jonge leeftijd, en ook dan is er vooral sprake van gehoorverlies in de hoge tonen, dat toeneemt naarmate de leeftijd vordert. De gemiddelde gehoorverliezen voor verschillende leeftijdsgroepen zijn getekend in figuur 9. Daaruit valt op te maken dat iemand van 70 jaar gemiddeld gesproken al goed gebruik kan maken van hoorapparaten, die meestal (gedeeltelijk) door de ziektekostenverzekering vergoed worden.

Het akoestisch adviesbureau Peutz heeft begin jaren 2000 geluidmetingen verricht bij het toenmalige Balletorkest en voor verschillende instrumentalisten vastgesteld wat de gemiddelde dagelijkse belasting is, zie tabel 2. Later is dat door Jansen³ nog eens gedaan bij het Concertgebouworkest en zien we soortgelijke en zelfs iets hogere geluidsniveaus, zie tabel 3.

Tabel 2: Gemiddelde dagelijkse geluidbelasting voor verschillende instrumentalisten. Bron: 'Onderzoek schadelijk geluid orkesten', Peutz & Associés, 2003.

Instrument	Gemiddelde dagelijkse belasting (dB)
Koper	88
Hoorns	88
Pauken	85
Slagwerk	85
Fluit/Klarinet	84
Altviool (achter)	84
Hobo/Fagot	83
Harp	82
Tweede viool (achter)	82
Cello (achter)	82
Cimbaal	81
Eerste viool (achter)	81
Cello (voor)	80
Altviool (voor)	80
Tweede viool (voor)	80
Eerste viool (voor)	79
ARBO-norm	80

Fig. 7: limiet van de blootstellingsduur aan geluid en het geluidsdruk niveau waarboven gehoorschade optreedt (figuur © Wim Soede).

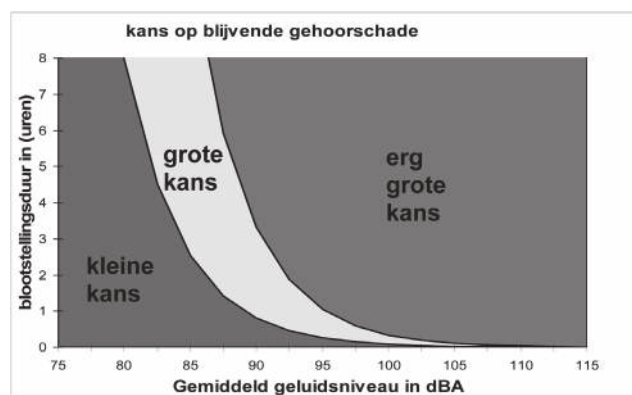

Fig. 9: Achteruitgang van het gehoor: gemiddelde gehoorverliezen voor verschillende leeftijden.

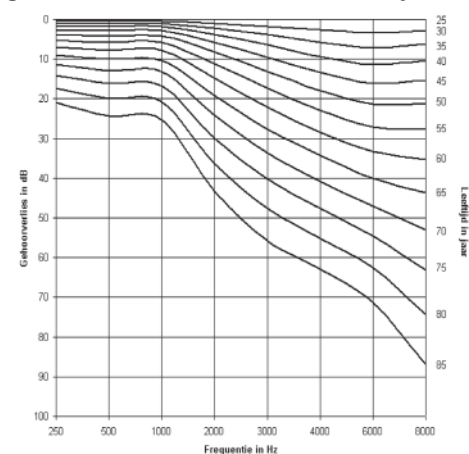
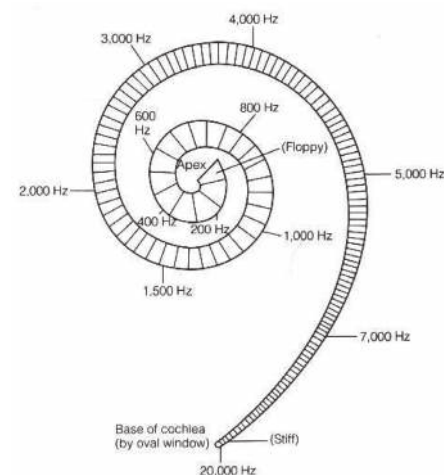
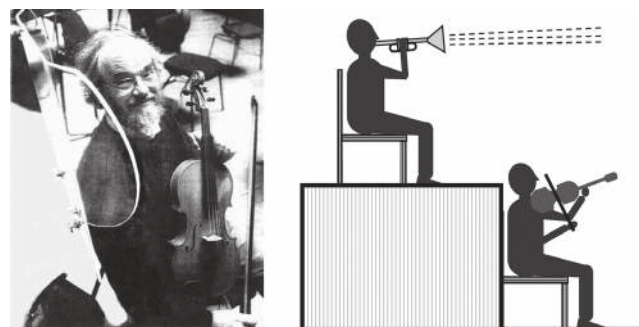

Fig. 8: Schematische voorstelling van tonotopie in het slakkenhuis: vooraan (onderaan) activeren hoge-tonen geluiden de haarcellen en achteraan (binnenin) activeren lage-tonen geluiden de haarcellen.

Bron: Greenwood, D.D. (1991), "Critical bandwidth and consonance in relation to cochlear frequency-position coordinates" *Hear. Res.* 54, 164-208.

Fig. 10: twee voorbeelden van gehoorbescherming: geluidsscherm (links, foto © Trouw) en gedifferentieerde zithoogte (rechts, de geluidsreductie bedraagt in zo'n geval ongeveer 6 dB; tekening © Elcea).

Tabel 3: Geluidniveaus, L(A)eq, gemeten op het podium van het Concertgebouw (Bartok, Beethoven) en in de orkestbak van het Muziektheater in Amsterdam (volgens Jansen3).

		Repetitie 1 Bartok	Concert Beethoven	Opera Korngold
Instrument	Instrument	Laeq (1:10 uur)	Laeq (0:30 uur)	Laeq (2:50 uur)
Altviool	Trompet	88 dB(A)	89 dB(A)	
Altviool	Trompet/ Trombone/ Hobo/ Engelse hoorn	88 dB(A)	89 dB(A)	90 dB(A)
2e Viool	Trompet	88 dB(A)	87 dB(A)	89 dB(A)
Hoorn	Hoorns	89 dB(A)	85 dB(A)	92 dB(A)
Piccolo	Fagotten	89 dB(A)		94 dB(A)
Slagwerk	Meestal niets	86 dB(A)		91 dB(A)

PREVENTIE VAN GEHOORSCHADE

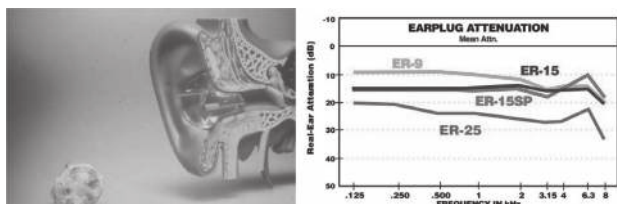
In de praktijk zijn er verschillende mogelijkheden om gehoorbescherming toe te passen. Enkele voorbeelden zijn: grotere afstand van geluidsbron tot luisterend oor (bijvoorbeeld meer ruimte in een orkeststopstelling), grotere afstand tot reflecterende wanden, meer afstand houden tot luidsprekerboxen, geluidisolerende schermen plaatsen, zie bijvoorbeeld figuur 10 (links), zithoogtes differentiëren in de orkeststopstelling, zie figuur 10 (rechts) en persoonlijke gehoorbescherming, zoals op maat gemaakte oorstukjes, zie figuur 11 (links), die voor musici het beste een vlakke dempingskarakteristiek kunnen hebben om ervoor te zorgen dat het muziekgeluid niet vervormd wordt, zie figuur 11 (rechts). Maar musici dragen die oorstukjes niet graag, omdat ze hinderlijk zijn bij mond- c.q. kaakbewegingen, een dof gevoel geven in het oor en de waarneming van de muziek negatief beïnvloeden.

CONVENANT

De gehoorproblemen van musici verbonden aan de professionele symfonieorkesten in Nederland zijn onderwerp van een convenant inzake schadelijk geluid dat begin jaren 2000 gesloten is door de minister van SZW (Sociale Zaken en Werkgelegenheid), de werknemers c.q. musici (NTB = Nederlandse Toonkunstenbond; FNV/KIEM = Kunsten, Informatie En Media, sector Podiumkunsten) en de werkgevers c.q. symfonieorkestdirecties (CNO = Contactorgaan van Nederlandse Orkesten). Dit convenant houdt in dat aan de betrokken musici een pakket van maatregelen aangeboden moet worden waarin aan de orde komen

- informatievoorziening (website): preventie en screening van gehoorschade;
- gehoorprotectie (persoonlijke gehoorbescherming, schermen, absorptie, etc.);
- gehoorrevalidatie (persoonlijk).

Fig. 11: persoonlijke gehoorbescherming d.m.v. otoplastieken met filters (links, Irenum) en "vlakke" dempingskarakteristieken van gehoorbeschermingsoorstukjes (speciaal voor musici) met verschillende verzwakkingswaarden (Etymotic Research, Elcea).

Om een idee te krijgen of iemand een zogenaamde lawaaidip opgelopen heeft tengevolge van blootstelling aan te harde muziek is speciaal voor jongeren (maar ook voor anderen) een gehoorscreeningstest ontwikkeld die via internet af te nemen is. De test meet het "verlies" van spraakverstaan in ruis, gerelateerd aan het gehoorverlies (in de hoge tonen) door lawaai. Als de uitslag onvoldoende is wordt geadviseerd bij de audiicien een nauwkeurig audiogram op te laten tekenen. Deze test is vooral ontwikkeld uit een oogpunt van awareness: jongeren attent maken op de vernuftige functies van hun gehoororgaan en het belang van het goede functioneren van hun gehoor met nog een heel leven van communiceren voor de boeg.

SLOTWOORD

Voor houtblazers die in hun vrije tijd muziek maken is er weinig risico op gehoorschade. Alleen in orkestverband als er in korte tijd hele hoge niveaus voorkomen, rond 100 dB(A), en dan ook alleen maar als dat regelmatig gebeurt. Wat wel vaker voorkomt is de persoonlijke gehoorschade door "ongelukjes" als iemand "in de oren" van een ander "toetert".

Dr.ir. J.A.P.M. de Laat is klinisch-fysicus – audioloog, verbonden aan het Audiologisch Centrum, Leids Universitair Medisch Centrum. Postbus 9600, 2300 RC Leiden, e-mail adres: japmdelaat@lumc.nl

LITERATUUR

- Kähäri KR, Axelsson A, Hellstrom PA, Zachau G, 2001, "Hearing assessment of classical orchestral musicians", Scand.Audiol. 30(1), 13-23.
- Kähäri K, Zachau G, Eklöf M, Sandsjö L, Möller C, 2003, "Assessment of hearing and hearing disorders in rock/jazz musicians", Int.J.Audiol. 42(5), 279-288.
- Jansen EJ, Helleman HW, Dreschler WA, de Laat JA. Noise induced hearing loss and other hearing complaints among musicians of symphony orchestras. Arch Occup Environ Health. 2009 Jan;82(2):153-64.

Geluidsvoorbeelden van de fagot:

http://www.compositiontoday.com/sound_bank/bassoon/bassoon.asp

Geluidsvoorbeelden van de geluidspectra van de fagot:

<http://bassoonoperator.blogspot.com/2011/01/formants-in-bassoon-spectrum.html>

Eigenschappen (o.a. geluid) van de fagot:

http://www.philharmonia.co.uk/thesoundexchange/the_orchestra/instruments/bassoon/

Contributie-inning Fagotnetwerk

De verschuiving van het boekjaar – zie pagina 3 – brengt een verandering met zich mee van de contributie-inning. Deze vindt namelijk pas plaats als de ledenvergadering de contributie heeft vastgesteld. Dit gaat betekenen dat met ingang van 2012 de contributie geïnd wordt in de loop van het voorjaar. 2012 wordt dan een overgangsjaar omdat in dat jaar de inning betrekking heeft op zowel de contributie voor het jaar 2012 als de contributie van de laatste maanden van 2011 (september – december). Voorafgaand aan de contributie-inning wordt u hierover nogmaals geïnformeerd.

DER MANN MIT DEM FAGOTT

Udo Jürgens, bekend Oostenrijks schlager-zanger, verdiepte zich in zijn familiegeschiedenis. Daarin speelt een man met een fagot een belangrijke rol. Dit werd tevens de titel van het boek dat Udo Jürgens samen met Michaela Moritz in 2004 schreef over deze familiegeschiedenis. Hieronder volgt eerst een tekst over het boek. Udo Jürgens heeft er ook een lied over geschreven: u ziet hieronder de tekst en enkele links naar video-opnames van de uitvoering van het liedje. En tenslotte: het boek is verfilmd; de film is onlangs uitgezonden op de Duitse televisiezender ARD. Verderop staan enkele links naar beelden van de opnames. Bron: <http://www.udojuergens.at/buch.htm>

Bremen 1891: Peinzend slendert Udo Jürgens' grootvader, Heinrich Bockelmann, over de kerstmarkt. Hij staat voor een lastige beslissing. Zal hij naar Amerika vertrekken, om daar zijn geluk te zoeken? Of zal hij naar Rusland gaan, het land dat zijn vader als het land van ongekende mogelijkheden ziet?

Dan hoort hij de ontroerende klank van een fagot, die op hem overkomt als een echo van zijn eigen gevoelens. Hij hoort de Russische melodie "Kalinka" – dit was voor Heinrich Bockelmann een teken van het lot.

Met deze scene over de eerste kennismaking met een fagotspeler begint Udo Jürgens-Bockelmann het romantisch vertelde verhaal van zijn familie. Uitgangspunt van het verhaal is het vertrek van Heinrich Bockelmann vanuit Bremen naar Moskou, in de tsarentijd. Heinrich Bockelmann werkt zich daar op tot mede-eigenaar en privébankier van de beroemde Junker-bank, waar ook de tsaar zelf een groot deel van zijn privévermogen gedeponneerd heeft. Hij trouwt met Anna, de dochter van de oprichter van de bank. Met haar krijgt hij vijf zonen: Erwin, Rudi, Werner, Gert en Johnny.

Als positief voorteken ontdekt Heinrich Bockelmann al kort na zijn aankomst in Rusland in een antiekwinkel in Moskou een bronzen beeld, dat een man met een fagot voorstelt. De mystiek om dit bronzen beeld en die ene fagotspeler in Bremen - die zonder dat hij

Het verhaal van mijn familie heeft me sinds mijn kinderjaren gevormd en mijn wereldbeeld overwegend medebepaald. Het idee om dit boek uit te geven draag ik al bijna mijn hele leven met mij mee.

het weet zijn levensweg beïnvloed heeft - loopt als een rode draad door de roman. De familie Bockelmann beleeft geluk en succesvolle jaren in Moskou. Maar

ondertussen vormen de demonstraties, de Petersburgse "bloedige zondag" in 1905 en de straatgevechten tussen revolutionairen en aanhangers van de tsaar de eerste voorbodes van een staatsgreep.

Wanneer de Eerste Wereldoorlog uitbreekt worden de Duitsers in één nacht vijand in Rusland. Heinrich Bockelmann probeert met zijn gezin te vluchten naar Zweden. Maar terwijl Anna en hun zonen daadwerkelijk weg kunnen, wordt hij op het laatste moment gearresteerd en in verbanning naar Wjatka gestuurd. Bijna een jaar gaat voorbij voordat het hem ook lukt te vluchten naar Zweden, alwaar hij met behulp van zijn oude vriend Baron Rothschild een nieuwe start maakt. Hij lijdt zeer onder de oorlog tussen zijn beide vaderlanden. Hij sluit zich uiteindelijk aan bij initiatieven van Duitse zakenlieden die ervoor zorgen dat de revolutionair Vladimir Iljitsch Lenin in 1917 met de beroemd geworden trein uit Zwitserland ballingschap terugkomt naar Rusland - alwaar Lenin de zeer verlangde vrede tussen de landen wil bewerkstelligen. Uiteindelijk keert Heinrich in 1921 terug naar Duitsland. Jaren later drijft het sterker worden van het nationaalsocialisme de gepassioneerde democraat weer weg uit Duitsland. Eerst naar Oostenrijk, waar hij Slot Ottmanach inclusief landgoed koopt, en uiteindelijk naar Meran, waar hij in februari 1945 sterft zonder te weten wat er van zijn zonen geworden is, die door de tijd heen in alle

Käthe en Lilly Arp 1925
(Udo's moeder en grootmoeder)

Udo's ouders

Barendorf Herenhuys 1921

windrichtingen verspreid zijn. Erwin - de oudste - wordt na de oorlog een belangrijke man in de olie-industrie. Udo Jürgens' vader Rudi - de tweede zoon - beheert Slot Ottmanach, raakt in de nazitijd in de klauwen van de Gestapo, overleeft - tot de dood veroordeeld - alleen dankzij het naderen van het einde van de oorlog. Werner - de derde zoon - is in zijn jeugd lid van de communistische partij en wordt later één van de voornaamste sociaaldemocratische politici van het naoorlogse Duitsland. Onder andere ontvangt hij in 1963 als burgemeester van Frankfurt am Main John F. Kennedy bij zijn legendarische bezoek aan Duitsland in het middeleeuwse stadhuis, de Frankfurter "Römer". Johnny, de jongste, keert pas na jaren van ontbering in Russisch krijgsgevangenschap via uitermate avontuurlijke wegen terug naar Duitsland.

Udo Jürgens, één van de drie zonen van Rudi Bockelmann, groeit op Slot Ottmanach op en maakt een prachtige carrière als muzikant. Zijn ongewone leven leidt hem steeds weer naar scenes van historische gebeurtenissen uit zijn tijd. Zo beleeft hij als kind nazi-duitsland, en het einde van de oorlog. Als drieëntwintigjarige reist de onbekende jonge muzikant door Amerika, het land van zijn muzikale dromen, en beleeft daar ras-senrellen en de opkomst van de beweging van Martin Luther King. Hij krijgt in 1961 via de media, en uit gesprekken met zijn oom Werner te horen dat er een Berlijnse muur gebouwd wordt, en is in 1989 vlakbij als deze valt.

Het verregaande lot van de familie Bockelmann is een spannend voorbeeld van de Europese geschiedenis van de twintigste eeuw: van pracht en rijkdom in het tsarentijdperk tot de twee wereldoorlogen, de teugels van de terreur van de communistische en nazi-dictaturen, gevangenschap, ontsnapping, bevrijding, de strijd voor de mensheid en democratie tot en met het einde van de Koude Oorlog, en de overwinning van een verenigd Europa. Zoals zijn grootvader Heinrich Bockelmann de vriendschap tussen Rusland en Duitsland heeft

Rudolf Bockelmann (Udo's vader)
als kind in Moskou

ervaren, zo was Udo Jürgens-Bockelmann getuige van het aanbreken van een nieuwe tijd, van een nieuw Europa. Udo Jürgens-Bockelmanns biografische roman, waarin het fascinerende verhaal van zijn familie én van zijn eigen leven de grote omwentelingen van de 20e Eeuw weerspiegelen: het spectrum strekt zich uit van de pracht en praal van het tsaristische tijdperk van de Russische revolutie, twee wereldoorlogen, het Derde Rijk, de Duitse divisie en het einde van de Koude Oorlog tot aan de val van de Berlijnse Muur.

Udo Jürgens gaat met dit boek op zoek naar zijn wortels en vertelt het verhaal van zijn familie, die voor hem van kleins af aan een belangrijk en pregnant thema in zijn leven was. Een literair sporenonderzoek in deze politiek woelige eeuw tussen monarchie, communisme, fascisme en democratie, tussen glans en ellende, oorlog en vrede.

Michaela Moritz, geb. 1970, ontving in 1994 onder pseudoniem de Oostenrijkse Juniorprijs voor Literatuur. De auteur woont aan de Bodensee.

– Bron: www.lyricstime.com/udo-j-rgens-der-mann-mit-dem-fagott-lyrics.html
Te horen en te zien op:

– www.myvideo.de/watch/1375140/Der_Mann_mit_dem_Fagott (met Udo, zonder fagottist)
– <http://www.youtube.com/watch?v=qjkhv8INXhTU&feature=related> (met fagottist, zonder Udo)

Het boek is verfilmd; eind september 2011 is de film uitgezonden door de ARD:

– <http://www.daserste.de/dermannmitdem-fagott/>
– Op www.youtube.com zijn beelden van de opnames te zien.

Vertaling: Jolande van Raalte

Den Mann mit dem Fagott - liedtekst

*Du spürst, wie wir die Zeit verlier'n
Nie hält die Seele still
Wir leben nicht, wir funktionieren'n
in Unrast statt Gefühl*

*Der Vater meines Vaters
der kannte einen Mann
einen Spielmann auf der Straße
in Bremen irgendwann
Wie aus dem Nichts erschien er
seltsam kostümiert
Und wer ihn spielen hörte
war im Innersten berührt
Die Menschen blieben stehen
und lauschten wie gebannt
Es war, als ob die ganze Stadt
auf einmal Ruhe fand
Alle waren wie verwandelt von seiner Melodie
erfaßt von unerklärlicher Magie*

*Hör auf den Mann mit dem Fagott
öffne die Seele für jeden Ton
Und scheint er auch ein Gaukler
ein Clown, ein Don Quichotte
hör auf den Mann mit dem Fagott*

*Der Vater meines Vaters
und die Schar im Dämmerlicht
sie hörten und verstanden
und faßten Zuversicht
Und Nacht zog auf von Osten
wo er herkam, wie es hieß
Und ein Echo klang noch in den Straßen
als er sie verließ
und wie ein Spuk vorbeigeht
Die Sternschnuppe verblaßt
So war er dann verschwunden
der mysteriöse (geheimnisvolle) Gast
Und kehrt er auch nie wieder
Seine Botschaft, sie bleibt hier
Lebe so wie du es fühlst in dir*

*Hör auf den Mann mit dem Fagott
öffne die Seele für jeden Ton
Und scheint er auch ein Gaukler
ein Clown, ein Don Quichotte
hört auf den Mann mit dem Fagott*

De man met de fagot

*Je merkt dat we tijd verliezen
Nooit houdt de ziel stil
We leven niet, we functioneren
In onrust, in plaats van op gevoel*

*De vader van mijn vader
Die kende een man
Een muzikant op straat
In Bremen, op een dag
Als uit het niets verscheen hij
Zonderling gekleed
En wie hem spelen hoorde
Was innerlijk ontroerd
De mensen bleven staan
En luisterden geboeid
Het was, alsof de hele stad
Ineens rust vond
Iedereen veranderde door zijn melodie
Gegrepen door een onverklaarbare magie*

*Luister naar de man met de fagot
Open je ziel voor elke toon
En ook al lijkt hij op een goochelaar
een clown, een Don Quichotte
Luister naar de man met de fagot*

*De vader van mijn vader
En die schare in het schemerlicht
Ze hoorden en verstanden
En begrepen met overtuiging
En de nacht kwam op uit het oosten
Waar het vandaan kwam, hoe het heette
En een echo klonk na in de straten
Als hij die verlaten had
En zoals een spook voorbijgaat
Die een vallende ster verbleekt
Zo was hij ineens verdwenen
De mysterieuze man
En komt ook nooit meer terug
Zijn boodschap, die blijft hier
Leef zoals je het voelt in jou*

*Luister naar de man met de fagot
Open je ziel voor elke toon
En ook al lijkt hij op een goochelaar
Een clown, een Don Quichotte
Luister naar de man met de fagot*

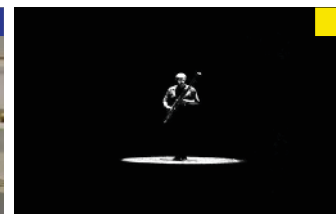
FAGOTWEBSITES

PASCAL GALLOIS

WWW.PASCALGALLOIS.COM

Als het gaat om moderne, avantgardische fagotmuziek is de Franse fagottist Pascal Gallois misschien wel de beste fagottist ter wereld. Talrijke hedendaagse componisten zoals Stockhausen, Berio en Boulez schreven speciaal voor hem. Zo is *Sequenza XII* van Luziano Berio, zonder twijfel een van de moeilijkste stukken ooit voor fagot geschreven, voor en in samenwerking met Gallois gecomponeerd. Hij is een absolute meester in het gebruik van extended techniques zoals circular breathing, multiphonics, glissando etc. Over deze technieken heeft hij ook een boek geschreven dat in de handel verkrijgbaar is. Hoewel hij studeerde bij Maurice Allard, de beroemde meester en voorvechter van de Franse fagot, speelt Gallois op een fagot van het Heckel-type.

Gallois heeft een modern en professioneel vormgegeven, hoewel niet erg uitgebreide website. De site is zowel in het Frans als het

Engels te bekijken. Het enige nadeel is dat er in de Engelse versie van de site wordt verwezen naar teksten die alleen in het Frans zijn te raadplegen (bijvoorbeeld enkele artikelen), wat jammer is als je het Frans niet (goed) beheerst. De waarde van de site ligt niet zozeer in de tekst als in de rijkelijk aanwezig luistervoorbeelden, die te vinden zijn onder de hoofdstukken "discografie" en "repertoire". Een apart gedeelte van de site is gewijd aan de *Sequenza* van Berio (zie ook De Fagot 6: Stephanie Liedke: Ademloos, onder andere over *Sequenza XII*), waarbij ook een stukje van dit werk de beluisteren is. Alle geluidsfragmenten getuigen van Gallois' totale beheersing van de fagot onder de meest extreme omstandigheden. Zelfs wanneer je niet altijd een fan bent van moderne "piep-en-knarsmuziek" is het indrukwekkend om naar te luisteren.

THE FRENCH BASSOON

WWW.BRICEMALLIER.COM/BASSON.HTM

De visueel vormgever Brice Mallier heeft een pagina van zijn website (die verder niet over muziek gaat) gewijd aan een serie links naar zaken die te maken hebben met de Franse *basson*, het minder bekende en bespeelde broertje van de wereldwijd dominante Duitse fagot. Mallier heeft een prachtige verzameling links bijeengebracht naar geluids- en videofragmenten van de meest vooraanstaande spelers van dit type fagot, uit heden en verleden. Kamermuziek, soloconcerten en orkestmuziek zijn vertegenwoordigd. Uiteraard is de hierboven al genoemde Maurice Allard aanwezig, in een oudere opname van het Jolivet-concert (traditionele, "saxofoonachtige" Franse sound, extreem virtuoos) en een modernere opname van de Sinfonia Concertante van Mozart (zeer fraai geluid). Ook de huidige generatie is te beluisteren, met Gilbert Audin en Laurent Lefèvre als belangrijkste vertegenwoordigers. Zij laten duidelijk horen dat het

verschil in klank tussen de beide typen fagot tegenwoordig niet zo prominent meer is: de klankidealen zijn naar elkaar toe geëvolueerd. Verder zijn er nog enkele kamermuziekenssembles te beluisteren, eveneens zeer de moeite waard.

Deze pagina brengt het beste wat de Franse fagot te bieden heeft naar voren en toont dat het erg jammer zou zijn wanneer dit instrument, met zijn eigen traditie en karakter, het onderspit zou delven in de toenemende gelijkenschakeling van het internationale muziekleven.

RECTIFICATIES

- In De Fagot 6 biedt het Nederlands Blazers Ensemble tegen gereduceerde prijs het boek aan dat over 50 jaar NBE is gepubliceerd. In deze aankondiging staat een verkeerd e-mailadres: rk@nbe.nl. Dit moet zijn: rkh@nbe.nl.
- In de bijdrage van Kees Olthuis in het artikel NBE 50 (De Fagot 6) is de tekst van de Mozart-canon *Bona Nox* niet goed overgekomen. De juiste tekst is:
Bona nox, bist a rechter Ochs; bona notte, liebe Lotte;
bonne nuit, pfui, pfui; good night, good night,
heut müß ma noch weit; gute Nacht, gute Nacht,
scheiss ins Bett dass's kracht, gute Nacht;
schlaf fei g'sund und reck den Arsch zum Mund.
- Ockegem
In aanvulling op het artikel van Sjoerd Visser over Johannes Ockegem (De Fagot 6). Bij de afbeelding op pagina 11 staat dat Ockegem vermoedelijk de man in het midden is, met bril. Hans Mons berichtte ons over nieuwere inzichten: Er is heel lang gedacht dat Ockeghem de man met de bril was. Volgens de laatste inzichten is echter de man met de rode mantel waarschijnlijk Ockeghem. Ockeghem wordt in een paar oude documenten beschreven als een knappe man met een rode mantel, vandaar. En daarbij, een rode mantel was iets bijzonders, een bruine mantel en een brilletje niet echt.

DE FAGOT: EEN MENEER MET KARAKTER

(of: de meester-dienaar)

Vertaling: Nico van Schouwenburg

op 22 juni 2011 studeerde Anne d'Anterroches af aan de Schola Basiliensis (Bazel) als fagottiste. Zij ontving haar master's diploma barokfagot met onderscheiding. Haar docent was Donna Agrell. Hieronder volgt de vertaling van de door Anne geschreven toelichting op het examenprogramma.

 Het afstudeerconcert kan beluisterd worden via deze link: <http://www.anterroches.com/masterrezital.mp4>

In dit concert, met begrippen als '18e eeuw' (tijdsbepaling), 'Europa' (plaatsbepaling) en fagotspel (handeling) gaan vele muzikale stijlen schuil, vooral die in Frankrijk, Duitsland, Engeland en Italië. De overheersende compositie-stijlen in de 18e eeuw waren de Italiaanse en de Franse. Sommige componisten wisten deze verder te ontwikkelen, te mengen en samen te voegen – voor hun eigen genoegen of tot verwarring van hun tijdgenoten.

Parijs, Londen, Venetië en Hamburg: even zovele steden waar men elkaar ontmoette om muzikale kennis uit te wisselen, om te rivaliseren en zich te onderscheiden in cultureel opzicht; waar creativiteit, in al zijn verscheidenheid tot grote hoogte steeg. Men vindt er dan ook veel verschillen in de wijze waarop musici hun eigen voorstelling hadden van de affecties en gevoelens zoals componisten die aan hun publiek – of aan het hof – wensten over te brengen. De wanhoops-aria (*Scherza Infida*) van Ariodante uit Händels gelijknamige opera, die behalve vreselijk ook triest is, contrasteert met de zachtheid en schoonheid bij François Couperin in diens *Sonade* uit de 2e Ordre van Les Nations. De vriendelijke, tedere en levendige 'conversaties' tussen fagot, traverso's

en basso continuo in Telemann's Tafelmusik (kwartet in d) contrasteren op hun beurt met de snijdende en grillige stijl van de solo fagot in Vivaldi's Concerto in Bes (Rv 503).

De fagot is een instrument van vele expressieve mogelijkheden, en speelt niet zelden de rol van diva, koning of meester. Daarmee stijgt hij uit boven de dienstbare rol van 'slaaf' – zoals één van mijn leraren het noemde – als continuo-instrument, tot die van briljante en virtuoze solist, zoals in de 39 soloconcerten van Vivaldi of de 12 van Graupner. In tegenstelling tot die van een aangename 'gesprekspartner' bij Telemann, en een onmisbare, niet weg te denken partij in de aria van Händel.

Toch blijft er een paradox: de 'slaaf' van de basso continuo moet ook een ondersteunde rol spelen bij solerende bovenstemmen. Soms levert dat een aangename discussie op in een trio, soms een bescheiden ondersteuning, dan weer een meer actieve rol in beweeglijke delen. Zonder deze 'slaaf' zou de harmonie minder duidelijk zijn – en wie weet: het tempo en de dynamiek minder stabiel. Het gevolg zou vreselijk kunnen zijn. En in het concerto? Gedraagt de fagot zich daar als een 'tiran'? Vooral in Vivaldi's con-

certo in Bes - met soms vreemde harmonieën - hoe solistisch en grillig het instrument ook kan zijn, onderwerpt koning fagot zich aan zekere regels en volgt het op kadensachtige wijze het orkest. Het legt zijn wetten op en mengt zich discreet tussen de strijkers, een niet te miskennen karaktertrek van de fagot.

De *Sonade de l'Espagnole*, werd door François Couperin – 'Le Grand' - gecomponeerd in 1726. Onder de titel *Les Nations* verschenen dat jaar vier grote concerten, elk bestaande uit een grote triosonate in Italiaanse stijl, gevolgd door een suite in Franse stijl. In zijn toelichting noemt Couperin deze triosonates *Sonade* en het zijn in feite muzikale inleidingen.

Couperin zegt in zijn voorwoord: 'De eerste Sonade van dit album is ook de eerste die ik heb geschreven en die is gecomponeerd in Frankrijk. De geschiedenis is zelfs bijzonder. Ik was bekoord door die van Signor Corelli, van wiens werken ik veel ben gaan houden, evenals van de Franse werken van Monsieur De Lulli. Ik heb gewaagd er ook één te schrijven, die werd uitgevoerd tijdens het concert waar ik ook die van Corelli hoorde. Ik ken de gretigheid van de Fransen voor allerlei buitenlandse nieuwigheden. Maar ik twijfel aan mij zelf. Met een leugentje ►

om bestwil heb ik mijzelf echter een goede dienst bewezen. Ik heb gedaan alsof een familielid van mij die in de kringen van de koning van Sardinië verkeert, mij een Sonade heeft gestuurd van een nieuwe Italiaanse componist. Ik heb de letters van mijn naam in een andere volgorde gezet, zodanig dat ik een Italiaanse naam in plaats van mij eigen naam er onder kon zetten. De sonade werd met gretigheid verslonden, ik heb het niet hoeven te verdedigen. Maar ik heb hierdoor zoveel moed gekregen, dat ik nog andere sonades heb geschreven. Met mijn veritaliaanse naam, die de mijne maskeerde, kreeg ik groot applaus. Gelukkig kregen mijn sonades zoveel waardering dat ik niet meer behoefde te blozen voor mijn dubbelzinnigheid'

Het blijkt, als men deze regels leest, dat Couperin zich bewust was van zijn roeping om als het ware tussen stijlen/smaken te bemiddelen. Hij heeft het Italiaans (voor sonata) verfranst in *Sonade*, om frans te maken wat hij aan de andere kant van de Alpen had meegebracht.

François Couperin is de componist van *Les Nations*, maar óók van de *Gouts réunis* (*Verenigde stijlen*). Hij beheerst uitstekend de Franse stijl, zoals we vooral kunnen horen in zijn *Apothéose de Lully* (1725), maar ook de Italiaanse, zoals blijkt uit zijn *Apothéose de Corelli* (1724). Dit zoeken naar het mengen van twee muzikale stijlen was belangrijk in zijn tijd, want elk had zijn vurige verdedigers en er werd flink ruzie gemaakt: de ambassadeurs van de twee stijlen spraken van een Querelle des Bouffons (een begrip dat refereert aan de pamflettenstrijd in Parijs tussen aanhangers van resp. de Franse en Italiaanse stijl, ontstaan nadat Pergolesi's opera *La serva padrona* in 1752 in Parijs was opgevoerd, vert.).

Couperin wordt beschouwd als de grote

Anne d'Anterroches

Studeerde Franse taal- en letterkunde aan de universiteiten van Parijs-Nanterre en de Sorbonne. Gelijktijdig studeerde zij blokfluit aan het conservatorium van Parijs. Van 2002 tot 2004 vervolgde zij deze studie bij Heiko ter Schegget in Utrecht, en aansluitend bij Kees Boeke in Zürich, waar zij in 2007 haar master's diploma en muziekpedagogie met onderscheiding behaalde. In juni van 2011 sloot zij haar master's opleiding barokfagot af, eveneens met onderscheiding, bij Donna Agrell aan de Schola Basiliensis in Bazel. Inmiddels geeft zij concerten met diverse barokorkesten en ensembles in Frankrijk, Duitsland, Zwitserland, Nederland en recent ook in Polen. Behalve barokfagot bespeelt Anne ook de klassieke fagot en de dulciaan.

meester, met de klavecijnist Jean-Philippe Rameau, van de Franse muziek uit de 18e eeuw. Hij stamde uit één van de grootste muzikale families van de 17e en de 18e eeuw, afkomstig uit Chaume-en-Brie. In zijn werken ontbreekt nooit een met smaak en kwaliteit geschreven baslijn voor het continuo. De fagot, klavecimbel, theorb en viola da gamba vormen in dit concert de basso continuo. De fagot als bescheiden, maar absoluut noodzakelijk dienaar. Zónder de bas is het voor de bovenstemmen onmogelijk, of op zijn minst heel moeilijk, om hun eigen partij goed te spelen. Onze onmisbare 'dienars' hebben in de Sonade van Les Nations een bijzonder interessante partij. Zij dragen de harmonieën, in tedere, levendige en expressieve, dan weer intieme passages. De fagot, met zijn duidelijke attaques, maakt als blaasinstrument de fantastische continuo-partij extra stevig en breed.

Couperin heeft geen duidelijke aanwijzingen gegeven wat betreft de instrumentatie voor deze stukken. Ik heb gekozen voor de hobo en viool in de bovenstemmen, omdat zij een mooie en volmaakte kleur geven. Twee strijkinstrumenten mengen zich aldus met twee dubbelrietinstrumenten. Klavecimbel en theorb vormen met hun eigen harmonieën en klankkleuren de verbindende factor.

Telemann's Tafelmusik, gecomponeerd in 1733 (een jaar na de dood van Couperin), wordt tegenwoordig vaak vergeleken met de beroemde Brandenburgse concerten van J.S. Bach. Tijdens zijn leven werd Telemann overigens veel meer gewaardeerd, en zeker beschouwd als meer briljant dan Bach. In hetzelfde jaar werd ook voor het eerst de opera *Hyppolyte et Aricie* van Jean-Philippe Rameau uitgevoerd. Eveneens in 1733 werd in Amsterdam Locatelli's *L'arte del violini*

uitgegeven, en in Napels van Pergolesi *La Serva Padrone* (de *Meester-dienaar*, door mij gebruikt als typering van de fagot).

Wat mij vaak opvalt in de composities van Telemann is de kwaliteit van zijn instrumentatie. In zijn tijd liet men de uitvoerend musicus tamelijk vrij in de keuze van de instrumentale bezetting. Telemann kon met grote perfectie de verschillende instrumentale kleuren samenvoegen, en schreef '*Het is noodzakelijk en nuttig de specifieke karakters van de verschillende instrumenten en hun eigen essentiële kenmerken te onderscheiden*', er aan toevoegend, dat '*.. niemand blij of gelukkig kan zijn met een compositie, zonder over de noodzakelijke kennis van de instrumenten te beschikken*'.

In dit kwartet laat Telemann ons de keuze om te spelen met twee traverso's en blokfluit, of met twee traverso's en fagot. De fagot is hier een goede keuze, want in zijn schrijfwijze laat Telemann ruimte aan zowel de sportieve en lyrische, als de warme en knorrige karaktertrekken van het instrument. Ook geeft hij de musicus gelegenheid tijdens een aantal pauzes de lippen te ontspannen om de volgende virtuoze passage te kunnen spelen.

Als concorderend instrument discussieert de fagot soms op een aangename, dan weer humoristische manier met de basinstrumenten en de traverso's. Dat maakt dat dit kwartet een bijzonder en interessant karakter heeft. Men kan niet ongevoelig blijven als men luistert naar de aria *Scherza Infida* van Händel, uit diens opera *Ariodante*, die voor het eerst werd uitgevoerd op 8 januari 1735 in het Londense Convent Garden. Händel was overigens vaak geïnspireerd door de muziek van Telemann.

In deze opera voelt Ariodante, een Schotse edelman, zich verraden door zijn verloofde Ginevra. Hij wil een eind maken aan zijn leven. In de schitterende en smartelijke aria *Scherza Infida* geeft hij uiting aan zijn wanhoop. Händel heeft hier vanweze zijn karakter en klankkleuren gekozen voor de fagot als obligaat instrument. De fagot 'huilt' als het ware met met de jaloerse, gekwetste en hopeloze Ariodante. De aria was geschreven voor de castraat mezzo sopraan Giovanni Carestini, die in Londen in de schaduw kwam te staan van de beroemde Farinelli.

Vivaldi's concert RV 503 is één van de meest verrassende en fantasierijke die ik ooit heb gehoord: de fagot toont zich van zijn sportieve kanten zowel als in liefelijke

momenten. Soms maakt hij de meest gekke en grote sprongen, dan weer speelt hij een melancholieke melodie. Tegenover eenvoudige harmonieën staan de meest bizarre. De fagot gaat op een bijna brute manier over van het tenor- naar het basregister, van tederheid naar gevoelloosheid, van eenvoudige passages naar complexe. Soms ontwaart men ironie en vermaak bij het orkest jegens de solist, die trouwens veel van zijn solo's begint met het ontnemen van het woord aan zijn begeleiders. De levensvreugde mengt zich droefgeestig in het *allegro non molto*, droefheid, opwinding en hoop klinken door in het *largo*, en een zekere nonchalance in het buitengewoon geagiteerde laatste deel.

Is de fagot een ernstig en bescheiden instrument dat zich verschuilt achter de instrumenten die altijd aanwezig zijn en zich laten horen? Zeker niet! Deze dienstbare meneer heeft een sterk karakter! Luister maar: hij voegt een eigen stem toe!

PROGRAMMA

François Couperin: Les Nations, Second Ordre, delen uit l'Espagnole
Georg Philipp Telemann: Kwartet in d uit Tafelmusik
Georg Friedrich Händel: Aria Scherza Infida (uit opera Ariodante)
Antonio Vivaldi: Concert in Bes, RV 503

FAGOT OP DE PLANKEN AGENDA@FAGOTNETWERK.ORG

Samengesteld door Hannie van der Westen

ZONDAG 8 JANUARI 2012 - 14.00 UUR

Hexagon Ensemble

Programma: De Lady Macbeth van het district Minsk
Nunspeet, Hotel Sparrenhorst, Eperweg 46.

ZATERDAG 14 JANUARI 2012 10.00 – 16.30 UUR

Workshop Oude Muziek o.v.v. Erik van Nevel

Huybergen, Wilhelmietenmuseum
Er is plaats voor alt, tenor en basdulciaan
Info: www.chelys.nl

ZONDAG 22 JANUARI 2012 – 15.30 UUR

Rietkwintet Calefax

Programma: Bach en Hindemith
Brugge(B.), Concertgebouw, 't Zand 34
Tel.: 0032 70 22 33 02

ZATERDAG 28 JANUARI 2012 9.30 – 16.30 UUR

Dubbelrietendag

Tilburg, Fontys Conservatorium
Inschrijven tot 1 januari a.s.
Info: john.groeneveld@home.nl

ZATERDAG 4 FEBRUARI 2012 – 20.15 UUR

Calefax Rietkwintet met Jungle Boldie

Programma: Far East Revisited
Amsterdam, Muziekgebouw aan 't IJ, Piet Heinkade 1
Tel.: (020) 788 2000

ZATERDAG 11 FEBRUARI 2012 – 20.30 UUR

Calefax Rietkwintet

Muziek & Beeld in Beeld & Muziek
Rotterdam, De Doelen, Kruisstraat 2
Tel.: (010) 217 17 00

ZATERDAG 18 FEBRUARI 2012 - 20.15 UUR

Apollo Ensemble, Thomas Oltheten, fagot

Viel Spass met Mozart en Haydn
Workum, De Klamaere, Skil 6a
Tel.: (0515) 54 13 00

ZONDAG 19 FEBRUARI 2012 – 15.00 UUR

Apollo Ensemble, Thomas Oltheten, fagot

Programma: Grand Café Classique
Wilhelminaoord, Het Koloniekkerkje,
Kon. Wilhelminalaan 53
Tel.: (0521) 55 00 61

DINSDAG 20 MAART 2012 – 20.15 UUR

Noord-Nederlands Orkest o.l.v. Johannes Leertouwer

o.a. Carl Maria von Weber, Fagotconcert
Soliste: Marije van der Ende
Meppel, Schouwburg Ogterop, Zuideinde 70,
Tel.: (0522) 25 42 42

WOENSDAG 21 MAART 2012 – 20.15 UUR

Noord-Nederlands Orkest o.l.v. Johannes Leertouwer

o.a. Carl Maria von Weber, Fagotconcert
Soliste: Marije van der Ende
Emmen, De Muzeval, Boermarkeweg 43,
Tel.: (0591) 61 70 00

DONDERDAG 22 MAART 2012 – 20.00 UUR

Noord-Nederlands Orkest o.l.v. Johannes Leertouwer

o.a. Carl Maria von Weber, Fagotconcert
Soliste: Marije van der Ende
Stadskanaal, Theater Geert Teis, Geert Teisplein 2
Tel.: (0599) 63 17 77

VRIJDAG 20 APRIL 2012 – 20.15 UUR

Bram van Sambeek, fagot, Reto Bieri, klarinet, Benjamin Engeli, piano

Ludwig van Beethoven, Grand Trio opus 3,
Max Bruch: uit Acht Stücker
Mikhail Glinka, Trio Pathétique
Amsterdam, Concertgebouw, Kleine Zaal,
Concertgebouwplein 2-6,
Tel.: (020) 573 05 73

DONDERDAG 3 MEI 2012 – 20.15 UUR

Calefax Rietkwintet

Werken van: Bauckholt, Torstensson, Kyriakides,
Abrahamsen, Solage en Ford.
Amsterdam, Muziekgebouw aan 't IJ, Piet Heinkade 1
Tel.: (020) 788 2000
Zaterdag 19 mei 2012 – 20.30 uur
Calefax Rietkwintet
Trots op Nederland
Rotterdam, De Doelen, Kruisstraat 2
Tel.: (010) 217 17 00

ZATERDAG 15 SEPTEMBER 2012

Sergio Azzolini

Amsterdam, Concertgebouw,
Concertgebouwplein 2-6

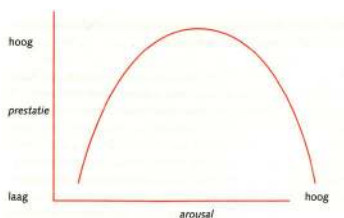
PODIUMANGST

Dick Hanemaayer

‘Podiumangst is een normaal verschijnsel. Het is nodig om enigszins gespannen te zijn voor een optreden. Spanning wordt podiumangst als het een duidelijke belemmering wordt voor iemands functioneren. De angst is dan zo hevig dat je geen controle meer hebt, dat je alleen maar daar mee bezig bent en niet meer in staat bent je te richten op wat je moet doen – muziek maken. Het overheerst alles.’ Aldus Martine van der Loo, als fluitiste verbonden aan het Residentieorkest, gezondheidspsycholoog en cognitief gedragstherapeut en co-auteur van het recent opnieuw uitgegeven boek ‘Podiumangst’; met Liesbeth Citroen geeft zij trainingen ‘Omgaan met podiumangst’, onder andere op conservatoria. Dit artikel is gebaseerd op het boek en op een interview met Martine van der Loo.

AROUSAL

Spanning is nodig, niet te weinig maar ook niet te veel. Onderstaande curve geeft de relatie weer tussen prestatie en spanning (arousal). De prestatie neemt toe bij toenemende spanning. Bij te weinig arousal heb je onvoldoende energie om goed te presteren, bij teveel arousal neemt de prestatie af: er kunnen allerlei lastige bijverschijnselen optreden, die bestreden moeten worden waardoor minder aandacht uitgaat naar de te leveren prestatie. Het midden van de curve geeft de goede balans weer: enige mate van spanning: de ‘facilitating performance anxiety’, er is voldoende adrenaline om een goede prestatie te leveren.

Dan zijn er de geestelijke verschijnselen: dat zijn de gedachten over die spanning. Die zijn heel wezenlijk; ze zijn het meest machtige van alles. Podiumangst houdt in dat je de verschijnselen die je in je lichaam voelt, gaat interpreteren als vreselijk als iets dat onmiddellijk weg moet, het mag er niet zijn want dan moet ik daar mee spelen, dan ben je in je hoofd bezig met allerlei andere dingen dan muziek maken. Die gedachten beïnvloeden ongelooflijk veel. Je kunt een black out krijgen of je hoort ook wel mensen die zeggen: ik stond er maar ik weet absoluut niet hoe ik gespeeld heb; het is als een roes voorbij gegaan, ik weet niet hoe ik gespeeld heb. Dit zijn tekenen van teveel spanning.

Naast geestelijke en lichamelijke verschijnselen is er ook kenmerkend gedrag dat het gevolg is van podiumangst: vermijden en uitstellen. Bijvoorbeeld een student die een voorspeelavond aan zich voorbij laat gaan omdat “het stuk nog niet af is”. Een uitingsvorm van vermijden kan ook zijn het gebruik van medicatie of alcohol, om lichamelijke verschijnselen te onderdrukken. Lichamelijke verschijnselen kunnen goed worden onderdrukt met bètablokkers. Studenten gebruiken deze veel maar het lost voor de langere termijn niets op. ‘Onderdruk het niet want het werkt absoluut niet! Je moet het accepteren, althans accepteren als iets waar je iets mee moet. Je kunt beter proberen er zo duidelijk mogelijk zicht op te krijgen, op waar het vandaan komt. Het is heel belangrijk om te analyseren: of je je partij niet goed hebt voorbereid, omdat je veel te hoge verwachtingen hebt, of wat dan ook.’

Podiumangst komt op ruime schaal voor. Onderzoek onder podiumkunstenaren wijst uit dat 20 tot 50 procent van hen er last van heeft. Uit onderzoek onder amateurmusici blijkt dat 20 procent van hen podiumangst kent. Musici zijn gedisciplineerd en hebben de neiging er mee door te lopen. Men schaamt zich er voor en vreest voor negatieve (imago-)gevolgen wanneer men er bekendheid aan zou geven.

OORZAKEN

Mogelijke oorzaken zijn talrijk. Het kan een kwestie van aanleg zijn; de ene mens is ontvankelijker voor angst dan de ander. Het lichaam heeft een alarmsysteem dat bij ieder mens verschillend werkt, meer of minder intensief.

Oorzaken kunnen zitten in persoonsken-

merken, zoals perfectionisme, bij musici veel voorkomend. Veel musici streven perfectie na en dat kan angst opleveren. Het kan een kwestie van identiteit zijn. Vooral bij musici die op heel jonge leeftijd met hun instrument zijn begonnen, kunnen mens en musicus één worden; als dat het geval is, kan commentaar op iemands spel dwars door de ziel heen gaan.

De mate van frustratietolerantie is ook een factor, bij studenten heel belangrijk: hoe lang verdraagt iemand het dat iets niet goed gaat. ‘De een gooit al gauw de fagot in de hoek, de ander gaat uren en uren zitten studeren om het zo te krijgen zoals de muziek in het hoofd zit.’ De mate van frustratietolerantie wordt ontwikkeld in de vroege kindertijd waarin duidelijk wordt wat wel en wat niet mag. Kinderen komen verschillend uit deze fase. ‘Later, in de puberteitsfase, gebeurt hetzelfde in het kwadraat’. Doorzettingsvermogen wordt dan ook vaak in verband gebracht met een hoge frustratietolerantie. En een element zit ook in de opleiding. Er zijn scholieren die op school weinig hoeven te doen om aanvaardbare cijfers te halen. Maar op het conservatorium is dat anders. Daar moeten ‘... uren gemaakt worden: zonder kwantiteit geen kwaliteit’: de 10.000 uren regel. Vooral in het eerste jaar kunnen studenten daar problemen mee hebben.

Narcisme: als je vanaf jonge leeftijd bewonderd bent vanwege je spel en op een voetstuk bent gezet, dan doet dat wat met je zelfbeeld. Motivatie: ben je gaan spelen omdat je het zelf leuk vindt of heb je bij de harmonie een instrument in handen gedrukt gekregen – “Doe jij dat maar?” ‘Podiumangst kan ontwikkeld zijn als gevolg van nare, traumatische ervaringen. Som-

migen herstellen daar vanzelf van, bijvoorbeeld door met dierbaren te praten; andere herstellen minder goed en kunnen daar heel angstig van worden.'

Omgevingsfactoren kunnen een rol spelen: de zaal waar je speelt, de dirigent, de akoestiek, mensen waar je mee speelt. En een omgevingsfactor is ook de toenemende druk als gevolg van veranderingen in de samenleving. 'Een musicus moet niet alleen z'n partij spelen maar moet ook ondernemer zijn, z'n eigen zaken regelen, z'n eigen sponsors vinden. Dat heeft als gevolg dat ze minder tijd aan het instrument kunnen besteden.' De snel slinkende middelen in de cultuursector geven twijfels over of men in staat zal zijn een bestaan als professioneel musicus op te bouwen.

WAT TE DOEN?

'Er is wel degelijk iets te doen aan podiumangst; dat wil zeggen: het kan beter hanteerbaar gemaakt worden. Het doel is niet dat podiumangst geheel verdwijnt; het hoort er gewoon bij. Maar men kan leren om er beter mee om te gaan.' Er zijn verschillende methoden. Voor een ieder moet bekeken worden wat werkt; dat is persoonsafhankelijk. Het boek bevat een groot aantal methoden en benaderingen; hieronder volgt een beknopte impressie.

Om te beginnen bij het lichaam, dat is van grote invloed op je spel. Goede conditie, goed verzorgen (eten, drinken), ontspanning is heel belangrijk, herstel van het lichaam (yoga, Alexander techniek), houding, zwemmen, fitness, et cetera. Het lichaam moet in goede conditie zijn.

In de tweede plaats de gedachten – het denken over het concert, over je eigen spel, over hoe anderen over je kunnen denken en oordelen. 'Als je daar steeds mee bezig bent, kan dat je erg onzeker maken. Het is een zoektocht naar wat voor gedachten het zijn: wanhoopsgedachten, rampgedachten, vreespellende gedachten ("het zal wel weer fout gaan"). Als je thuis aan het studeren bent, zit je jezelf dan ook voortdurend commentaar te geven ('selftalk')? "Hé stommerd, wat zit je te prutsen!". Of geef je jezelf goede aanwijzingen? Of geef je het op: "ik kan het niet, het wordt nooit wat"? Het zijn 'verstorende gedachten', en ook: 'machtige gedachten'.

Cognitieve gedragstherapie kan helpen. Deze therapie gaat over patronen in het denken, en over hoe functioneel deze patronen zijn en wellicht voor verbetering vatbaar. Als je op het podium staat en je ziet iemand op de tweede rij gapen, dan

kan je denken dat je vreselijk saai speelt. Maar deze waarneming kan verkeerd zijn. Want het kan ook zijn dat zo iemand een drukke dag heeft gehad en nu ontspannen en tevreden naar de muziek luistert. Er zijn verschillende manieren van interpretatie van feiten of gebeurtenissen, met effect op hoe je je voelt en hoe je je gedraagt.

Over herformuleren van gedachten. Ga eerst na welke gedachten je hebt voor een belangrijk concert. Mogelijk zijn het heel negatieve gedachten. Ga vervolgens na of die gedachten wel kloppen. Stel jezelf daarover kritische vragen. Waartoe behoort: het vermogen om kritiek te kunnen accepteren en er iets constructiefs mee te kunnen doen. 'Als je voortdurend tegen jezelf zegt "ik kan het niet", hoe kan je dat anders zeggen opdat je je positiever gaat voelen. Bijvoorbeeld: doorstuderen op bepaalde passages in het stuk. Studenten hebben een beeld van hoe het moet klinken maar ze missen nog de techniek; daar zit de frustratie in. De enige oplossing is rustig doorstuderen, met meer aandacht voor het proces dan voor het resultaat. Stel beperktere doelen zodat je rustiger in je hoofd wordt.'

Verstordend: Ik weet dat ik het publiek niet kan boeien.

Alternatief: Als ik echt muziek maak, dan verveelt niemand zich.

Verstordend: Ik zal mijn vorige optreden niet kunnen evenaren, het ging toen veel te goed.

Alternatief: Iedere uitvoering is uniek en anders dan de vorige, het heeft geen zin om te vergelijken, ik ga mijn best doen om het zo goed mogelijk te laten verlopen.

Verstordend: Ik ben er zeker van een kardinale fout te gaan maken, dat ruïneert alles.

Alternatief: Ik ben goed voorbereid, zelfs als ik even mijn concentratie zou verliezen kunnen mijn vingers de noten automatisch spelen, dat is mijn vangnet waar ik tijdens het studeren aan gewerkt heb.

MINDFULNESS

Mindfulness, een manier van meditatie, staat sterk in de belangstelling. Het is zeer bruikbaar op het podium; je leert om in het 'nu' te zijn, en niet in het verleden of in de toekomst. Je richt je gedachten op dit stuk, deze zaal, deze collega's, 'Mindfulness is oefenen: zitten, vijf minuten je gedachten concentreren op één onderwerp of gevoel en kijken of dat lukt, zonder veel afleidingen. En als die afleidingen er zijn, dan hoeft je die niet weg te drukken maar je laat ze passeren en je gaat terug naar waar je mee bezig bent.' Op het podium kan je afgeleid worden door een forse hoestbui in het publiek; richt daar dan even je aandacht op en ga daarna rustig met je gedachten terug naar wat je speelt. Het is te leren om iedere afleiding sneller te laten passeren en terug te gaan naar waar je mee bezig bent.

TAAKCONCENTRATIE-TRAINING

Je kunt je aandacht verdelen over de taak, de omgeving (de zaal, de akoestiek, het publiek, et cetera) en jezelf (gedachten, gevoelens, lichamelijke reacties). Het gaat er om zoveel mogelijk aandacht te besteden aan de taak, dus aan de muziek. In ontspanning verloopt schakeling tussen deze drie (taak, omgeving, jezelf) gemakkelijk, maar omschakeling is veel lastiger voor iemand die angstig is, omdat dan de aandacht vooral bij jezelf is. Doel van de taakconcentratietraining is om overmatige aandacht te doorbreken voor lichamelijke reacties, negatieve gedachten en angstige gevoelens. In de oefening registreer je waar tijdens het studeren je aandacht op is gericht, meer naar binnen, meer naar buiten, meer op details, meer op grote lijnen, et cetera. Vervolgens kan je het ?schakelen van aandacht? trainen, namelijk om je aandacht te richten op die punten waarop je aandacht normaal niet is gericht. De training houdt in dat je per vijf minuten je punt van aandacht verschuift (dynamiek, articulatie, tempo, et cetera). Voor iemand die last heeft van podiumangst is het van groot belang om te trainen om de aandacht naar buiten te kunnen richten (in plaats van naar binnen).

SPIERRELAXATIE

Angst gaat gepaard met aanspanning van spieren, vaak onbewust. Met als gevolg onder andere risico's op blessures. Met de methode van de 'progressieve spierrelaxatie' van Jacobson kan ontspanning bevorderd worden. Door, dagelijks een kwartier, om de beurt spieren aan te spannen en te ontspannen, ontstaat bewustzijn van tot dan toe onbewuste spanning. Bewustwording van spierspanning leidt tot betere ontspanning. 'Als je dat regelmatig doet, merk je dat er steeds weer een diepere laag van ontspanning mogelijk is'. Voeg daarbij om jezelf - in ontspannen staat - bemoedigend toe te spreken: "Ik kan het", of zoiets. Daardoor worden in de hersenen nieuwe netwerken aangelegd, die je in meer benarde omstandigheden dan makkelijker kunt inschakelen. Voor een oefenprogramma: zie bijvoorbeeld <http://www.psychfysio.nl/Excerpts/McGuigan1993.asp>.

Vrij nieuw is de biofeedback-methode: via een apparaat dat lichaamsfuncties meet, krijg je feedback over wat er in je lichaam gebeurt. Zweethanden, hartslag, hersenactiviteit. Via het apparaat zie je hoe het met bijvoorbeeld je hartslag is gesteld. Met deze methode wordt het beter tastbaar wat er in je lichaam aan de hand is; veel mensen hebben daar niet altijd een beeld van. ►

Uit het onderzoek van dr. J. Nubé onder beroepsmusici in de Nederlandse orkesten bleken de volgende percentages.

32 procent van de musici gebruikt geregeld bètablokkers en tranquillizers bij audities, repetities en uitvoeringen.

6 procent gebruikt regelmatig.

De resterende groep gebruikt af en toe.

De gebruikers zijn:

29 procent houtblazers

21 procent koperblazers

26 procent strijkers

7 procent overigen

Amerikaans onderzoek bij 48 orkesten (4025 musici, 2212 vulden vragenlijst in, M. Fishbein e.a., 1988).

27 procent gebruikt bètablokkers, onder de 35 en boven de 45 jaar zijn dat iets meer vrouwen dan mannen.

75 procent van de gebruikers doet dit zonder doktersvoorschrift.

Incidenteel wordt gebruikt bij:

audities (75 procent)

moeilijke orkestuitvoeringen (50 procent)

4 procent gebruikt voor iedere uitvoering.

Mannen gebruiken meer bij moeilijke orkestuitvoeringen dan bij solo's, bij vrouwen is dit precies andersom.

96 procent van de incidentele gebruikers rapporteert succes bij het verminderen van de podiumangst.

PILLEN

Pillen worden veel gebruikt. 'Ik heb liever dat er gekozen wordt voor andere methoden. Er is wel reden tot zorg omdat jonge studenten er wel heel makkelijk gebruik van

maken. Ze nemen het van elkaar over zonder naar een huisarts te gaan. Bètablokkers blokkeren de geleiding in de zenuwcellen. Dus bijvoorbeeld, als bij angst de hersenen opdracht geven aan het hart om sneller te gaan kloppen, dan komt deze opdracht niet aan op de bestemde plaats. Het lijkt er op dat bètablokkers wel op fysieke verschijnselen invloed hebben maar niet werken bij psychisch bepaalde podiumangst; het is dus erg belangrijk om de oorzaak van de podiumangst vast te stellen.

AUDITIE

'De auditie is de meest extreme, onnatuurlijke situatie waar een musicus in terecht kan komen. Bijvoorbeeld het feit dat bij een auditie een beoordeling hoort en het feit dat er verschillende fragmenten achter elkaar gespeeld moeten worden. Voorbereiding is alles, totdat men het stuk van voor naar achter en van achter naar voor kan spelen. Mocht dat niet het geval zijn (te weinig voorbereidingstijd), dan weet je dat dat spanning kan veroorzaken. Je kunt dan niet van jezelf verwachten dat het perfect zal gaan. Dus accepteer dat er wat aan zal schorten. Heb een reëel beeld van wat je kunt. Er zijn weinig mensen die tijdens de uitvoering beter presteren dan thuis.' Het is zaak om zo min mogelijk bezig te zijn met dingen waar je geen controle op hebt: de beoordelingscommissie, de zaal, het wachten, et cetera. Je gedachten moeten

daar zijn waar je controle over hebt – je eigen spel. Richt je niet op wat – je denkt dat – de commissie wil; blijf bij je eigen manier van spelen. Licht je eigen sterke kant uit en moffel weg waar je minder goed in bent. En bereid je ook in het niet-muzikale deel voor: bijvoorbeeld, oefen hoe je de commissie begroet zodat je dat niet ter plekke hoeft te improviseren en je je tijdens het spel gaat afvragen of je dat hebt goed hebt gedaan.

Liesbeth Citroen en Martine van der Loo (2011), *Podiumangst*. Amsterdam: Boom

DE FAGOTTIST EN DE MEDICUS

John Macfarlane

Lichamelijke klachten komen bij iedereen voor en musici vormen geen uitzondering. Integendeel, er kan een scala aan medische problemen optreden bij actief musiceren. De meeste klachten hebben te maken met het bewegingsapparaat en hoog op de lijst staan spier- en peesaandoeningen, vaak van specifieke aard en toe te schrijven aan overbelasting, al of niet samenhangend met een slechte houding. Specifieke peesletsels zijn bekend (peeschede ontsteking, irritatie ter hoogte van aanhechtingsplaats, bijvoorbeeld De Quervain's tendinitis en tennisarm, alsmede gewrichtsaandoeningen en hypermobiliteit. Denk bijvoorbeeld aan het probleem van duimbasisslijtage (artrose) of aan aantasting van de laatste kootjes in de vingers van de ouder wordende fagottist(e).

Ook de besturing van het bewegingsapparaat komt aan bod bij musici. Inklemming van perifere zenuwen (bijvoorbeeld ter hoogte van elleboog of pols) zijn bekend, maar tintelingen, dof gevoel en krachtsverlies kunnen ook op een meer centraal niveau liggen, en dus denken wij aan de halswervelkolom (nek) of de hersens (zie ook De Fagot 6: Herstel na een herseninfarct). In de laatste jaren hebben wij grote anten-nae ontwikkeld voor het opsporen van focale dystonie. Hierbij bedoelen wij een pijnvrije, taakspecifieke en ongewenste beweging van, bijvoorbeeld, de bovenlip of één vinger. Stel voor dat bij het afdekken van het bovenste gat links (noot E) de vinger een strekkende beweging maakt in

plaats van een buigende beweging. Voor deze situatie en voor de eerder genoemde aandoeningen is het altijd nuttig dat de musicus op het spreekuur komt met zijn/haar instrument. Voor keyboardspelers hebben wij een piano in de spreekkamer! Het spelen van eenvoudige toonladders is soms voldoende om storingen in het bewegingsapparaat te herkennen. Ruim 10 % van alle nieuwe musici komt in verband met trauma; vaak voorkomend is het vallen van de fiets, al of niet met instrumentkoffer op de rug of in de hand! De angst voor de toekomst onder musici met een contusie van een vinger of een gebroken pols is zeer begrijpelijk en vaak terecht. Hier is niet de plaats om een gedetailleerde uitleg te geven over alle behandelingen die

wij kunnen adviseren, wel een overzicht. Uiteraard heeft een conservatief beleid bij ons de voorkeur. Het is vaak voldoende de musicus gerust te stellen en advies geven over (zit)houding, rek oefeningen, gedoseerd spelen, instrumentkeuze, klepaanpassingen en soms verwijzing naar Mensendieck oefentherapie of fysiotherapie. Stoppen met roken wordt aangemoedigd. Los van long-, hart- en vaatschade hebben rokers meer rugklachten dan niet-rokers. In een paar gevallen wordt behandeling met eenvoudige pijnbestrijders zoals Paracetamol geadviseerd en er is zeker plaats voor kortdurend gebruik van ontstekingsremmers (b.v. Ibuprofen, Diclofenac) bij sommige aandoeningen. Injecties met verdoving en een klein hoeveelheid corticosteroid (als ontstekingsremmer) worden bij meerdere spier-, pees- en sommige gewrichtsaandoeningen toegepast. Tijdelijke immobilisatie met een spalk of steun komt vaak voor. Mensen met een duimbasis-artrose dragen soms een steun 22 uur per dag zodat zij twee uren met de fagot zonder hulpmiddel kunnen overleven! Slechts een zeer klein percentage van de klagende musici komt in

De website www.muziekenzorg.nl (> instrument > fagot) bevat een overzicht van allerlei aandoeningen waar fagottisten last van kunnen hebben, met uitleg, behandelen, preventie, et cetera.

aanmerking voor een operatie (door mijn collega, ABM Rietveld, orthopedisch chirurg en trompettist). Voorbeelden hiervan zijn (klief)operaties wegens een peesschedeverdikking, een ganglion of een zenuwinklemming. Voor tandproblemen hebben wij een netwerk van adviseurs (tandarts, mondheelkunde chirurg en implantoloog). Een belangrijk begrip in de medische wereld betreft de verhouding tussen belasting en belastbaarheid. Bij het ondervragen van onze patiënten horen wij vaak over een nieuw instrument, een nieuwe docent, een nieuwe techniek, een (te) moeilijk stuk en veel uren spelen. Men vergeet dat topmusiceren topsport is en, simpel gezegd, hoort de musicus bijna net zo veel uren te besteden aan conditietraining als aan het oefenen van zijn instrument. Cardio-fitness is het woord maar werk in een fitnesscentrum met veel gebruik van de armen (gewichten heffen en dergelijk) wordt afgeraden. De actieve musicus doet al vaak te veel met zijn armspieren; beter is te gaan joggen of flink te fietsen. En over armen gesproken heb ik zelf ervaren dat ik meer vrijheid in de linkerhand heb na het overschakelen van een riem onder de billen tot een dijsteun. Een goed gebalanceerd instrument is nodig om te veel asymmetrisch gebruik van de spieren te voorkomen. Er zijn inmiddels diverse harnassen beschikbaar alsmede de Vonk-voetsteun. Aanpassingen aan de rechter handgreep

komen voor. In ieder geval, denk er aan dat het instrument naar de mens moet komen, en niet de mens naar het instrument. In het kader van belasting/belastbaarheid moet men de psychologische kant niet vergeten. Een perfectionist gedrag, het hebben van ADHD (komt vaker voor bij uitvoerende artiesten), de eisen van de leerkracht of dirigent, de drukte in het ensemble, het zitten voor de trompetten (zie elders in dit nummer artikel over gehoorschade van J. de Laat) kunnen leiden tot stress en verminderd functioneren. Reden genoeg voor een laagdrempelige verwijzing (voor een "oriënterend gesprek") naar de klinisch psycholoog. Gelukkig spelen fagottisten een instrument dat geen geforceerde houding eist (voor vergelijking denk aan viool, gitaar of dwarsfluit) en onze diensten zijn niet vaak nodig. Desondanks sluit ik met: "fagotten, maar niet vergeten!"

REF.:

- Macfarlane, JD, Rietveld, ABM; Reumatoloog houdt vinger aan de pols in muziekkliniek. Ned Tijd Reum 2009/2, 23-25.
- Stotijn, M; Gevaarlijk spel. Stichting Gezondheidszorg voor musici (www.muziekenzorg.nl/).
- John Macfarlane is emeritus reumatoloog en musicus; chef de kliniek, Medisch Centrum voor Dansers en Musici, MC Haaglanden (Westeinde), Den Haag

MUZIEKENZORG.NL

[Home](#)
[Kenniskbank](#)
[Forum](#)
[Nieuws](#)
[Links](#)
[Contact](#)
[Inloggen](#)

[Nieuwsbrief](#)
[Disclaimer](#)

[Blessurewijzer](#)

[Zoeken op](#)

[Instrument](#)

[Lichaamsdeel](#)

[Symptoom](#)

[Specialearme](#)

[Lijsten](#)

[Alle blessures](#)

[Alle behandelaars](#)

[Alle therapieën](#)

Welkom bij Muziekenzorg

Heeft u pijn of last van belemmeringen bij het spelen? Op muziekenzorg.nl vindt u alles over blessures van musici, de preventie, de behandeling en de behandelaars ervan. Muziekenzorg.nl biedt objectieve, onafhankelijke en betrouwbare, "evidence-based" informatie voor podiumkunstenaars.

De **BLESSEUREWIJZER** helpt u met het vinden van de mogelijke oorzaak van uw muziekblessure en biedt u een gespecialiseerde behandelaar. In de **KENNISBANK** leest u over de beroepsrisico's van musici en hoe ze te vermijden.

Lees **"Gevaarlijk Spel"**, Risico's op het Podium, een literatuurstudie naar de gezondheidsrisico's en beroepsblessures van musici en de preventiemogelijkheden. (Marc Stotijn, 2007)

Dit is de geheel **vernieuwde versie** van muziekenzorg.nl. Er wordt nog aan gewerkt, U kunt nog lege pagina's aantreffen. Meld uw op- en aanmerkingen op het Forum.

Muziekenzorg.nl wordt ondersteund door [Stichting Norma](#).

Actualiteiten

Operazangeres, neergeschoten en beroofd, zingt toch haar partij. The show must go on! (31-10-2011)
Stafford Hartman, een zangeres uit Memphis (Tennessee, USA), werd neergeschoten en beroofd. Desondanks zong ze drie dagen later haar rol in Tosca vanuit een rolstoel in de coulissen. [lees verder >>](#)

"Could you tell me how to get to Carnegie Hall?" "Yes, practice, practice, practice!" Of toch niet? (27-10-2011)
10.000 uur studeren is toch niet allesbepalend voor succes. Talent en goede basisvaardigheden blijken onontbeerlijk. Nieuw onderzoek weerlegt de mythe dat iedereen alles kan bereiken, als je maar heel veel oefent. Het artikel uit Science Daily over dat onderzoek volgt hieronder [lees verder >>](#)

86% van de Britse orkestmusici heeft pijn. (16-10-2011)
Recent onderzoek onder Britse orkestmusici naar het voorkomen van pijn aan het bewegingsapparaat en het verband daarvan met de werkomstandigheden, geestelijke gezondheid en podiumangst bevestigt de algemeen voorkomende pijnproblemen. [lees verder >>](#)

SafeNoise, een nieuwe app voor de iPhone waarschuwt bij te harde muziek. (7-10-2011)
Wanneer doe je dopjes in je oren, hoe lang kan je veilig blijven spelen? SafeNoise lijkt een bruikbare toepassing om musici een indicatie te geven wanneer gehoorbescherming noodzakelijk wordt. [lees verder >>](#)

Velopharyngeal insufficiency, het lekken van de ademdruk via de neus, komt bij blazers vaak voor. (6-10-2011)
Een recente internet enquête wijst uit dat bijna 40% van de hout- en koperblazers op de conservatoria in Australië last heeft van deze carrièrebedreigende kwaal. [lees verder >>](#)

"Kijk, mam, zonder handen!" The Eyeharp bespeel je met alleen je ogen. (6-10-2011)
Muziekblessures kunnen je dwingen tot gedwongen rustperiodes. Voor die ongelukkigen is er nu "the Eyeharp", een muziekinstrument dat je met alleen oogbewegingen aanstuurt. [lees verder >>](#)

Zenuwbeschadiging bij carpaal en cubital tunnel syndroom zo snel mogelijk behandelen. (4-10-2011)
Afachten tot het vanzelf overgaat verkleint de kans op genezing aanzienlijk. Een onderzoek naar de aanroeisnelheid van beschadigde motorische zenuwen, wijst uit dat snel chirurgisch ingrijpen tot aanzienlijk sneller en beter herstel leidt. [lees verder >>](#)

Revalidatie Friesland haalt een nieuwe behandelvorm van dystonie bij musici naar Nederland (19-9-2011)
K.H.Woldendorp (revalidatiearts en coördinator Revalidatie Friesland) en M. Berg (fysiotherapeut) liepen in Spanje stage om de "sensomotorische trainingsmethodiek" van het "Institut de Fisiologia i Medicina de l'Art" in Terrassa (bij Barcelona) naar Nederland te kunnen halen. [lees verder >>](#)

Dossier Tinnitus: Weer een stapje verder op de weg naar genezing. (13-9-2011)
Een nieuw onderzoek, ditmaal met ratten, biedt uitzicht op verlichting van tinnitusklachten door retraining en mogelijk een geneesmiddel. [lees verder >>](#)

Het bizarre bestaan van de orkestmusicus (6-9-2011)
De top 5 van de meest donkere kanten van een baan als orkestmusicus. [lees verder >>](#)

Sauna's, uitsluitend voor de orkestleden, in het nieuwe Music Centre in Helsinki (5-9-2011)
In het nieuwe Music Centre in Helsinki dat op 1 September in gebruik is genomen, zijn op verzoek van de musici sauna's gebouwd. [lees verder >>](#)

In het nieuws: Podiumvrees, taboe onder musici (1-9-2011)
In het EO programma "Uitgesproken" is op 25 augustus uitgebreid aandacht besteed aan podiumvrees. Het is alsnog te bekijken. [lees verder >>](#)

Einde van techniek studeren? Laat je handen overnemen door een computer met Possessed Hand (28-6-2011)
Een manchet met elektroden om je arm, dat is alles wat nodig is om de juiste vingerbewegingen te maken. In dit geval om een melodietje op de Koto te spelen volgens de Sony-methode. [lees verder >>](#)

Ademdruklekage via de neus (velopharyngeal insufficiency) komt vaak voor bij hout- en koperblazers. (23-6-2011)
Een zeer recent onderzoek uit Australië toont aan dat velopharyngeal insufficiency vaak bij hout- en koperblazers voorkomt. Bijna 40% van de respondenten van de survey, had ervaring met dit probleem. [lees verder >>](#)

FagotAtelier Maarten Vonk

Spaarnestraat 43
3812 HB Amersfoort
The Netherlands
T +31-33-4616334
F +31-33-4612546
E info@fagot.nl
W www.fagot.nl